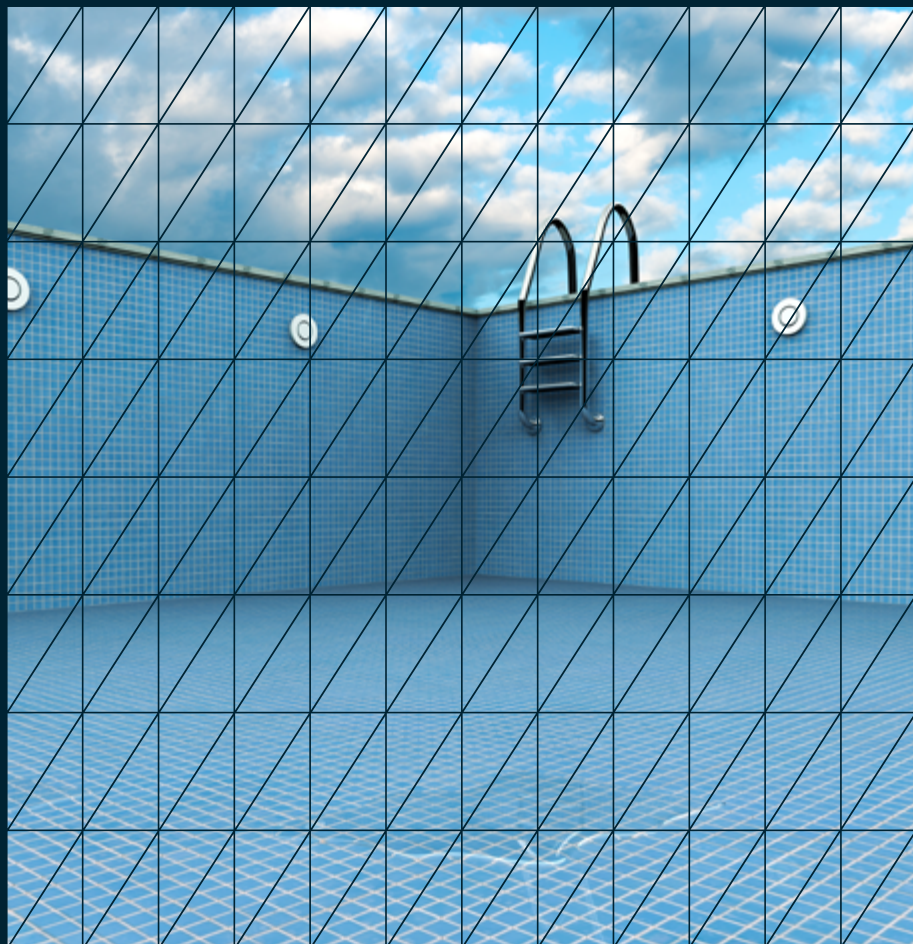

MÓW DO MNIE JESZCZE
ROSJA WOBEC
INICJATYW *DÉTENTE* MACRONA

Marek Menkiszak

NUMER 83
WARSZAWA
MARZEC 2021

MÓW DO MNIE JESZCZE
ROSJA WOBEC
INICJATYW *DÉTENTE* MACRONA

Marek Menkiszak

© Copyright by Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Adam Eberhardt

REDAKCJA

Katarzyna Kazimierska

WSPÓŁPRACA

Szymon Sztyk, Małgorzata Zarębska

WYKRESY

Urszula Gumińska-Kurek

OPRACOWANIE GRAFICZNE

PARA-BUCH

SKŁAD

IMAGINI

ZDJĘCIE NA OKŁADCE

Jose Luis Stephens / Shutterstock.com

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

ul. Koszykowa 6a, 00-564 Warszawa

tel.: (+48) 22 525 80 00, info@osw.waw.pl

  www.osw.waw.pl

ISBN 978-83-65827-63-0

Spis treści

TEZY | 5

WSTĘP | 8

I. MACRON WOBEC ROSJI | 9

1. Rosja w koncepcji Macrona | **9**
2. Macron i Rosja: bagaż przeszłości | **10**
3. Macron i próby francusko-rosyjskiego *détente* | **18**
4. Macron i polityka UE wobec Rosji | **23**

II. ROSJA WOBEC MACRONA | 27

1. Początkowa próba sabotażu | **27**
2. Intencje Rosji wobec Macrona: testowanie granic | **29**
3. Rosyjska polityka wobec Francji Macrona:
tresowanie partnera | **34**
4. Zalety Macrona z perspektywy Rosji | **41**
5. Wady Macrona z perspektywy Rosji | **45**

PODSUMOWANIE | 49

TEZY

- W maju 2017 r. urząd prezydenta Republiki Francuskiej objął Emmanuel Macron. W swoich deklaracjach głosił on m.in. konieczność podjęcia dialogu z Rosją i budowy z nią architektury zaufania i bezpieczeństwa w Europie. Wynikało to z jego diagnozy kryzysu wspólnoty zachodniej i rosnącej asertywności mocarstw niezachodnich (w tym Rosji) oraz przekonania, że bez znalezienia *modus vivendi* z Moskwą trudno będzie zapewnić suwerenność i skuteczność polityki Francji i całej Unii Europejskiej. Czynniki motywacyjnymi dla Macrona były zapewne także chęć promowania francuskiego biznesu w Rosji i nieformalna rywalizacja z Niemcami, tradycyjnie odgrywającymi główną rolę w stosunkach politycznych i gospodarczych UE z tym państwem.
- Działania Macrona szły w trzech kierunkach. Po pierwsze nastąpiło częściowe odmrożenie kanałów dialogu (zwłaszcza politycznego) rosyjsko-francuskiego; po drugie jego pogłębienie i intensyfikacja (głównie w kwestii problemów strategicznych, w tym konfliktów regionalnych oraz w sferze gospodarczej, m.in. zaawansowanych technologii). Po trzecie Macron próbował także nadać polityce dialogu z Rosją wymiar europejski, tłumacząc ją innym państwom członkowskim UE i przekonując je do jej wsparcia. Jego wysiłki miały przy tym dwie fazy aktywizacji: pierwsza nastąpiła tuż po objęciu przez niego urzędu prezydenta wiosną 2017 r., a druga latem 2019 r.
- Mimo przyjaznych gestów obydwu stron i bardzo intensywnego dialogu francusko-rosyjskiego, w tym na temat problemów regionalnych (zwłaszcza Syrii, Libii i Ukrainy), nie można mówić jednak o pozytywnym przełomie w stosunkach dwustronnych ani o znaczących, namacalnych rezultatach dialogu. W dużej mierze wynika to z postawy Moskwy. Życzliwie traktowała ona inicjatywy Macrona, którego retoryka częściowo pokrywała się z rosyjską, licząc na możliwość rozgrywania podziałów we wspólnocie zachodniej, ale nie

ułatwiała mu jego wysiłków. Kontynuowała agresywną politykę wobec państw europejskich i USA, a także w otoczeniu zewnętrznym Europy, nie zamierzając iść na żadne ustępstwa w celu normalizacji stosunków. Było to zgodne z jej kulturą strategiczną i postrzeganiem przez nią europejskich partnerów, których uznawała za potencjalnie skłonnych do politycznych kompromisów. Testowała przy tym, jak daleko gotowa jest posunąć się Francja w naruszeniu solidarności sojuszniczej w ramach NATO i UE oraz w narastającym sporze z USA.

- Ze względu na taką postawę Rosji Macron nie był w stanie wpłynąć na pozytywną rewizję polityki UE (a tym bardziej NATO) wobec niej, a jego działania były postrzegane w Moskwie coraz silniej jako ograniczone i niekonsekwentne, nastawione na sukces wizerunkowy, a nie realne efekty. Brak gotowości Francji do naruszenia solidarności sojuszniczej i jej udział w kontynuacji polityki sankcji wobec Rosji prowadziły przy tym do narastającego rozczarowania i rozdrażnienia ze strony Kremla.
- Pandemia COVID-19, która dotknęła m.in. Europę i Rosję w 2020 r., przyczyniając się do ograniczenia bezpośrednich kontaktów i podróży, utrudniła prowadzenie dialogu. Poważnym ciosem weń stał się jednak atak funkcjonariuszy rosyjskich służb specjalnych przy użyciu broni chemicznej na lidera rosyjskiej opozycji Aleksieja Nawalnego w sierpniu 2020 r. Doprowadziło to do kolejnej fazy ochłodzenia w stosunkach Zachodu (w tym UE) z Rosją i do przejściowego ograniczenia dialogu francusko-rosyjskiego.
- Mimo że nie doszło do pozytywnego przełomu w relacjach Francji i UE z Rosją, to wydaje się, że Macron nie porzucił całkowicie próby doprowadzenia do *détente* (odprężenia) w stosunkach z Moskwą, która prawdopodobnie nadal będzie przyjmować wobec jego wysiłków postawę pasywno-reaktywną. Perspektywy tych inicjatyw zależą jednak od czynników znajdujących się zasadniczo poza

kontrolą francuskiego prezydenta, przede wszystkim od polityki nowej amerykańskiej administracji Joego Bidena, w tym stosunków amerykańsko-europejskich oraz dynamiki gospodarczej i politycznej w samej Europie.

WSTĘP

14 maja 2017 r. Emmanuel Macron, lider założonej przez siebie w 2016 r. centrowo-liberalnej partii politycznej La République En Marche! (Naprzód Republiko!), został zaprzysiężony na prezydenta Republiki Francuskiej. W swojej kampanii wyborczej, skoncentrowanej na hasłach reform Francji i Unii Europejskiej, stosunkowo niewiele miejsca poświęcał on Rosji, choć sygnalizował, że jego celem jest powrót do dialogu z nią. Po objęciu urzędu kwestia niełatwych relacji z Moskwą stała się jednak jednym z ważnych tematów jego prezydentury. W kolejnych miesiącach i latach Macron przedstawiał ogólnikową wizję pozytywnej rewizji stosunków Francji i całej Unii Europejskiej z Rosją, powrotu do dialogu i współpracy.

Niniejszy tekst dzieli się na dwie części. W pierwszej autor stara się krótko przedstawić kontekst polityczny, w jakim Macron działał, zrekonstruować założenia jego koncepcji w odniesieniu do Rosji i przeanalizować niektóre kroki, jakie podjął on na rzecz wcielenia jej w życie. W drugiej części autor dąży z kolei do zrekonstruowania podejścia Rosji do retoryki i polityki Macrona i prezentuje jej nastawienie do Francji pod jego rządami. W zakończeniu znajduje się krótkie podsumowanie dotychczasowych efektów postaw obu stron dla stosunków rosyjsko-francuskich i refleksja nad ich perspektywami.

Niniejszy tekst nie stawia sobie za cel przedstawienia kompleksowej analizy współczesnych relacji rosyjsko-francuskich ani ich najnowszej historii. Nie skupia się także na różnorodnych istotnych czynnikach stanowiących ich kontekst, a w szczególności stosunkach francusko-niemieckich, europejsko-amerykańskich, europejsko- czy rosyjsko-chińskich, które niewątpliwie miały i mają wpływ na relacje Paryża i Moskwy.

I. MACRON WOBEC ROSJI

1. Rosja w koncepcji Macrona

Rosja nie stanowiła, zwłaszcza w początkowym okresie, ani jedynej, ani nawet głównego wątku retoryki czy polityki Emmanuela Macrona¹. Niemniej z czasem zaczęła ona zyskiwać na znaczeniu. Treść jego koncepcji nowej formuły polityki Francji i Unii Europejskiej, w części dotyczącej stosunków z Rosją, pozostaje jednak niejasna.

Z wypowiedzi prezydenta Francji oraz jego specjalnego przedstawiciela ds. budowy architektury bezpieczeństwa i zaufania z Rosją ambasadora Pierre'a Vimonta można wywnioskować, że punktem wyjścia jest diagnoza z jednej strony kryzysu wspólnoty zachodniej (zwłaszcza relacji transatlantycznych i NATO, które przeżywa „śmierć mózgową”), a z drugiej – wzrostu znaczenia mocarstw niezachodnich, prowadzących asertywną politykę, wśród których są zwłaszcza Chiny i Rosja. Macron uważa, że Stany Zjednoczone strategicznie wycofują się z Europy, a ich polityka staje się bardziej wyzwaniem niż wsparciem dla UE. W tej sytuacji głosi on potrzebę budowy samodzielności Europy („strategiczna autonomia”), w pierwszym rzędzie w sferze bezpieczeństwa i obrony oraz technologii, tak aby nie stała się ona przedmiotem geopolitycznej rozgrywki pomiędzy USA oraz Chinami i Rosją.

Elementem tej polityki ma być dialog i współpraca z Rosją, szczególnie w kwestii kryzysów i konfliktów międzynarodowych, w których postawa Moskwy ma kluczowe znaczenie (jak w przypadku Syrii, Libii i innych państw Afryki, Iranu czy Ukrainy), oraz tam, gdzie należy poszukiwać wspólnoty interesów (np. w walce z terroryzmem, energetyce i polityce klimatycznej, badaniach kosmosu czy technologiach cyfrowych, w Arktyce). Macron uważa przy tym, że choć Rosja czuje się zagrożona

¹ Por. programowe wystąpienie prezydenta Macrona na Uniwersytecie Paryskim: *Initiative for Europe, Speech by M. Emmanuel Macron, President of the French Republic*, Sorbonne, 26.09.2017, international.blogs.ouest-france.fr.

i oszukana przez Zachód forsowaniem, z inicjatywy USA, ekspansji zachodnich instytucji (UE i zwłaszcza NATO) na wschód, to nie ma ona jednak realnej alternatywy dla współpracy z UE, gdyż nie posiada zdolności, by stać się samodzielnym supermocarstwem, ani też nie chce być „młodszym bratem” Chin².

Ambasador Vimont, mówiąc o francuskiej taktyce politycznej wobec Rosji, dodawał, że tam, gdzie interesy Rosji są wyzwaniem, jak np. w Afryce, należy dążyć do stworzenia kanałów na rzecz zażegnania i rozwiązywania konfliktów (*deconfliction*), a także wykorzystywać fora wielostronne (ONZ, OBWE), aby uniknąć działań według zasady faktów dokonanych ze strony Rosji. Dialog ten, w przypadku Libii, obejmować ma nie tylko dyplomatów, lecz także służby specjalne i wojskowych. Elementem francuskiej taktyki miało być też nawiązanie dialogu z przedstawicielami nowego pokolenia rosyjskich urzędników państwowych³.

2. Macron i Rosja: багаж przeszłości

Polityka Macrona wobec Rosji nie była osadzona w historycznej próżni, lecz bazowała na – liczącej setki lat – spuściźnie francuskiej polityki wobec tego państwa (czy to w postaci Imperium Rosyjskiego, ZSRR czy Federacji Rosyjskiej). Znaczenie polityczne miały zwłaszcza ostatnie dziesięciolecia, po II wojnie światowej, a szczególnie po zakończeniu zimnej wojny.

² Szerzej zob. *Ambassadors' conference – Speech by M. Emmanuel Macron, President of the Republic*, Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych Francji, opubl. przez: Ambasada Francji na Łotwie, 27.08.2019, lv.ambafrance.org; *Emmanuel Macron in his own words (English). The French president's interview with The Economist*, The Economist, 7.11.2019, www.economist.com; *Russia – Hearing of M. Pierre Vimont, the French President's special envoy for the architecture of security and trust with Russia, before the Senate Foreign Affairs, Defence and Armed Forces Committee*, Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych Francji, opubl. przez: Ambasada Francji w Wielkiej Brytanii, 19.02.2020, uk.ambafrance.org.

³ *Audition de M. Pierre Vimont envoyé spécial du président de la république pour l'architecture de sécurité et de confiance avec la russie*, NosSénateurs.fr, 19.02.2020, www.nos-senateurs.fr.

Francja nigdy nie przestała myśleć o sobie jako o europejskim mocarstwie, mającym szczególne interesy nie tylko na naszym kontynencie, lecz także poza nim – w Afryce, na Bliskim i Dalekim Wschodzie. Nawet kiedy stała się w latach czterdziestych XX wieku współzałożycielem NATO i wspólnot europejskich, nie wyzbyła się swej odrębnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, czego symbolem było m.in. jej wystąpienie w 1966 r. z wojskowych struktur NATO (powróciła do nich w 2009 r.) oraz rozwój samodzielnych sił jądrowych. Mimo bolesnego dla Paryża pożegnania z dawnymi koloniami w Afryce i Azji (nie zawsze bezkrwawego, o czym świadczy wojna indochińska czy wojna w Algierii) Francja nadal podtrzymywała intensywne stosunki polityczne, gospodarcze i kulturalne z powstałymi w procesie dekolonizacji nowymi niepodległymi państwami. Interweniowała także wojskowo, m.in. w Afryce, w celu ustabilizowania sytuacji, wsparcia zaprzyjaźnionych rządów, a także walki z terroryzmem. Pojednała się także z demokratycznymi Niemcami i starała się zacieśniać z nimi współpracę, usiłując jednocześnie równoważyć wpływy Berlina w Europie, aby nie dopuścić do niemieckiej hegemonii. Dbała także o polityczną autonomię w relacjach z USA i wspierała rozwój europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony (choć wcześniej – w 1954 r. – zablokowała powstanie europejskiego sojuszu obronnego).

Elementem specyficznej polityki Francji, zwłaszcza w okresie rządów gen. Charles'a de Gaulle'a w latach sześćdziesiątych, było nawiązanie pragmatycznych relacji politycznych i gospodarczych z ZSRR i państwami bloku radzieckiego, co w jej retoryce ilustrowało m.in. hasło „Europa od Atlantyku po Ural”. Kolejnym okresem intensywniejszego zainteresowania Francji „europejskim Wschodem” były lata odwilży w stosunkach Zachodu z ZSRR i Rosją po zakończeniu zimnej wojny w drugiej połowie lat osiemdziesiątych. Francja lansowała wówczas idee nowej architektury politycznej i bezpieczeństwa w Europie, czego przejawami były m.in. podpisanie Paryskiej Karty Nowej Europy (1990) oraz Paktu Bezpieczeństwa i Stabilizacji w Europie (1995, opartego na tzw. planie Balladura z 1993 r.). Paryż, choć nie był w stanie dorównać Berlinowi w intensywności stosunków z Federacją Rosyjską, próbował jednak

nieformalnie z nim nieco rywalizować w tej dziedzinie. Zarazem okresowo akceptował inicjowany przez Moskwę format szczytów rosyjsko-niemiecko-francuskiego trójkąta (spotkania w latach 1998, 2003–2005 i 2010–2011). Francja periodycznie starała się także odgrywać aktywną rolę w próbach stabilizacji sytuacji w krajach szeroko pojętej Europy Wschodniej. Od 1992 r. była państwem współprzewodniczącym (obok USA i Rosji) Grupie Mińskiej KBWE/OBWE, powołanej do kierowania mediacją w konflikcie ormiańsko-azerbejdżańskim w Górskim Karabachu. W 2008 r. prezydent Nicolas Sarkozy mediował w konflikcie rosyjsko-gruzyńskim, a od czerwca 2014 r. Francja (m.in. na szczęblu prezydenta) uczestniczy w tzw. grupie normandzkiej – formacie dialogu politycznego powstałym w celu regulacji konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Francuskie interwencje wojskowe w Afganistanie, na Bałkanach i w Libii, podejmowane w koordynacji z USA, Wielką Brytanią i/lub NATO, niekiedy zderzały politycznie Francję z Rosją, ale też skłaniały ją do dialogu z Moskwą (także w kwestii Iraku, Syrii, problemu nuklearnego Iranu czy walki z terroryzmem).

Emmanuel Macron, choć nie należy – jak François Fillon czy Nicolas Sarkozy – do establishmentu neogaullistowskiej partii republikańskiej, odziedziczył jednak pewną francuską tradycję strategiczną i intelektualną, w której obecne były rys suwerenistyczny i postawy przychylne Rosji. Przejął także zarówno pozytywną, jak i negatywną spuściznę stosunków francusko-rosyjskich⁴. Po stronie pozytywnej znajdowała się bogata infrastruktura tych relacji, na którą składały się m.in. instytucje dialogu politycznego i współpracy gospodarczej, a ich przedstawiciele odbywali z reguły coroczne spotkania.

Francja pozostawała w 2017 r. dwunastym partnerem handlowym Rosji (w 2020 r. – trzynastym) i jednym z czołowych inwestorów w tym kraju (15 mld dolarów skumulowanych inwestycji). Intensywna była zwłaszcza

⁴ Szerzej na temat francuskich debat politycznych o Rosji zob. B. Kunz, *Beyond 'pro' and 'anti' Putin: Debating Russia Policies in France and Germany*, „Visions franco-allemandes”, No. 28, IFRI, styczeń 2018, www.ifri.org.

Tabela. Główne instytucje dialogu francusko-rosyjskiego

Nazwa instytucji	Rok powołania	Przewodnictwo i uczestnicy	Zadania
Komisja Międzyrządowa ds. Współpracy Dwustronnej (KMWD)	1996	przewodnictwo premierów; udział wybranych ministrów	koordynacja współpracy międzyrządowej
Rada ds. Gospodarczych, Finansowych, Przemysłowych i Handlowych (RGFPH)	1992	przewodnictwo ministrów gospodarki; udział wybranych wiceministrów	organ wykonawczy KMWD*; koordynacja dialogu branżowego w ramach 13 wspólnych komisji roboczych kierowanych przez wiceministrów (ds. technologii informacyjnych, komunikacji i współpracy w dziedzinie telewizji cyfrowej i radiofonii; ds. budowy samolotów; ds. budownictwa, mieszkalnictwa i usług komunalnych; ds. przestrzeni kosmicznej; ds. transportu i infrastruktury drogowej; ds. współpracy w dziedzinie innowacji; ds. turystyki; ds. współpracy w dziedzinie ochrony własności intelektualnej i zwalczania podrabianych produktów; ds. energetyki; ds. rozwoju terytorialnego; ds. współpracy w dziedzinie pokojowego wykorzystania energii atomowej; ds. rolnictwa; ds. inwestycji i modernizacji gospodarki)

* Kiedy powstawało to forum (1992), było ono samodzielny organem, jednak po podniesieniu poziomu wzajemnych relacji (1996) podporządkowano je formalnie KMWD.

Tabela. Główne instytucje dialogu francusko-rosyjskiego (cd.)

Nazwa instytucji	Rok powołania	Przewodnictwo i uczestnicy	Zadania
Rosyjsko-Francuska Rada Współpracy w sferze Bezpieczeństwa (RWB)	2002	spotkania ministrów spraw zagranicznych i ministrów obrony	dialog na temat problemów międzynarodowych
Międzyresortowa Grupa Robocza ds. Nowych Wyzwań i Zagrożeń (MGRNWZ; wcześniej Międzyresortowa Grupa Robocza ds. Walki z Terroryzmem)	2004 / 2013	spotkania wyznaczonych wyższych urzędników	organ podległy RWB; dialog na temat walki z terroryzmem, przestępczością zorganizowaną i innych zagrożeń; odbywa nieregularne spotkania
Wielka Komisja Międzyparlamentarna (WKM)	1995	przewodnictwo przewodniczących niższych izb parlamentów; udział wybranych deputowanych	koordynacja współpracy międzyparlamentarnej
Wspólne posiedzenia komisji spraw zagranicznych, obrony i sił zbrojnych Senatu Francji i komisji ds. międzynarodowych Rady Federacji FR	2017	przewodnictwo przewodniczących komisji i udział ich członków	instrument współpracy komisji izb wyższych parlamentów; dialog na temat problemów międzynarodowych, zagrożeń terrorystycznych, zmian klimatu i innych wyzwań; przygotowywanie wspólnych raportów oceniających bieżącą sytuację i politykę

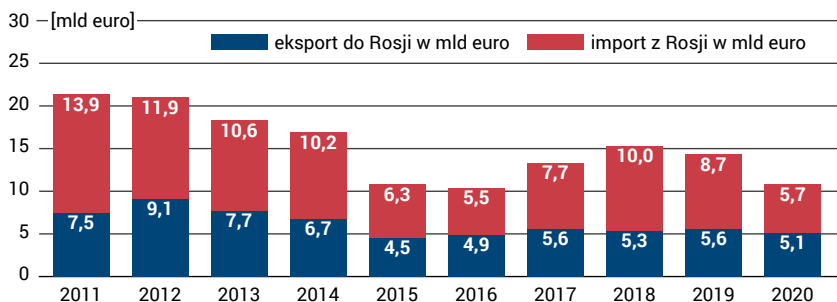
współpraca energetyczna, w której czołową rolę odgrywały inwestycje koncernu Total w należący do rosyjskiego Novateku projekt Jamał LNG (od 2018 r. 20% udziałów, 6 mld dolarów inwestycji). Rosja pozostawała ważnym rynkiem także dla innych francuskich koncernów, np. samochodowych (Renault–Nissan), lotniczych (Dassault), spożywczych (Danone), handlowych (Auchan), przemysłowych (Schneider Electric), farmaceutycznych (Sanofi). Rosyjski Roskosmos wykorzystywał dogodnie położony (w Gujanie Francuskiej) francuski kosmodrom Kourou do wynoszenia na orbitę komercyjnych satelitów (od 2011 do maja 2017 r. odbyło się 17 startów rosyjskich rakiet Sojuz, a do końca 2020 r. – 24). W sumie w Rosji działało ponad 600 firm z udziałem kapitału francuskiego, a we Francji 40 rosyjskich (m.in. Koleje Rosyjskie i spółki Gazpromu). Rosja zaspokajała jedną czwartą zapotrzebowania francuskich elektrowni jądrowych na paliwo uranowe, a rosyjskie firmy zainwestowały we Francji w sumie ok. 3 mld dolarów. Intensywnie rozwijały się także współpraca naukowa i wymiana akademicka oraz współpraca kulturalna na szczeblu regionalnym i lokalnym⁵.

Po stronie negatywnej znajdowały się rosyjsko-francuskie obroty handlowe, które osiągnęły w 2011 r. szczytowy pułap (21,4 mld euro według danych francuskich i 28,1 mld dolarów według danych rosyjskich), od 2013 r. systematycznie spadały, a w 2016 r. były wedle danych francuskich na najniższym od lat poziomie 10,4 mld euro (według danych rosyjskich w 2016 r. – 13 mld dolarów, zaś najniższą wartość odnotowano w 2015 r. – 11,6 mld dolarów). Przyczynami takiego stanu rzeczy były nie tylko rosyjsko-unijne sankcje gospodarcze, obowiązujące od 2014 r., lecz przede wszystkim spadek wartości (w związku z niższymi cenami) rosyjskiego eksportu surowców energetycznych do Francji. Eksport ropy naftowej, produktów ropopochodnych i gazu ziemnego – według danych francuskich – stanowił bowiem w 2016 r. aż 68% całości rosyjskiego eksportu do Francji, zaś za kolejne 11% odpowiadały inne surowce (w 2019 r. wskaźniki te wynosiły odpowiednio 77% i 11%). W tym samym okresie

⁵ Szerzej o współpracy rosyjsko-francuskiej w różnych sferach zob. [Ambasada Francji w Moskwie](#), ru.ambafrance.org; [Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR](#), www.mid.ru.

(2011–2016) wartość francuskiego eksportu do Rosji (głównie podzespoły dla samolotów, statków kosmicznych i samochodów, farmaceutyki oraz chemia) spadła o 2,6 mld euro (według danych rosyjskich spadek był większy i wyniósł 4,9 mld dolarów)⁶.

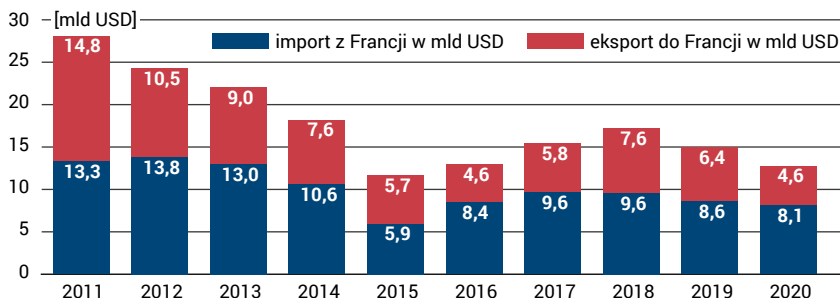
Wykres 1. Dynamika handlu między Francją i Rosją w latach 2011–2020 według Francji*

* Dane francuskie według statystyki celnej, bez uwzględnienia handlu bronią (od 2014 r. objętego w przypadku Rosji embargiem UE).

Źródło: *Données pays selon la nomenclature agrégée: RU – Russie*, Dyrekcja Generalna Celi i Podatków Pośrednich, lekiosque.finances.gouv.fr.

Wykres 2. Dynamika handlu między Rosją i Francją w latach 2011–2020 według Rosji

Źródła: www.ru-stat.com/database, www.russian-trade.com, za: Państwowy Komitet Statystyki FR, rosstat.gov.ru; Federalna Służba Celna, www.customs.gov.ru.

⁶ Przedstawicielstwo Handlowe Federacji Rosyjskiej w Republice Francuskiej, www.rustrade.fr, za: Ministerstwo Finansów Republiki Francuskiej; portale

Głównym problemem politycznym w relacjach rosyjsko-francuskich, podobnie jak w szerszych stosunkach Rosji z UE i Zachodem, był kryzys polityczny wywołany jej agresją na Ukrainę w 2014 r. Francja lojalnie uczestniczyła w konsensie w UE na rzecz corocznego przedłużania sankcji politycznych i ograniczonych sankcji gospodarczych wobec Rosji, na co Moskwa odpowiadała przedłużaniem swoich kontrsankcji, uderzających m.in. we francuski eksport do tego kraju. W konsekwencji kluczowe podmioty dialogu francusko-rosyjskiego znalazły się w stanie zawieszenia. Od października 2012 r. nie spotykała się Rosyjsko-Francuska Rada Współpracy w sferze Bezpieczeństwa (RWB), od lutego 2013 r. Wielka Komisja Międzyparlamentarna (WKM), od listopada 2013 r. Komisja Międzyrządowa ds. Współpracy Dwustronnej (KMWD), zaś od czerwca 2015 r. Międzyresortowa Grupa Robocza ds. Nowych Wyzwań i Zagrożeń (MGRNWZ). Jedynym organem, którego działalność została wznowiona przed objęciem urzędu prezydenta przez Macrona (po ponaddwuletniej przerwie, w styczniu 2016 r.⁷), była Rada ds. Gospodarczych, Finansowych, Przemysłowych i Handlowych (RGFPF) wraz z jej grupami roboczymi.

Powodem napięć była także asertywna rosyjska polityka w państwach i regionach pozostających w obszarze szczególnego zainteresowania Francji: w Syrii, Libii oraz szeregu innych krajów Afryki. Rosyjskie zmasowane naloty na obiekty cywilne w rejonie miasta Aleppo jesienią 2016 r. doprowadziły nawet do kryzysu we wzajemnych stosunkach: Rosja zablokowała w październiku 2016 r. sponsorowany przez Francję projekt rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, mający prowadzić

www.ru-stat.com/database, www.russian-trade.com, za: Państwowy Komitet Statystyki FR, rosstat.gov.ru; *Foreign trade statistics of France*, TrendEconomy, www.trendeconomy.com.

⁷ Pikanterii dodaje fakt, że spotkaniu Rady, do którego doszło 25 stycznia 2016 r. w Moskwie, przewodniczyli: ze strony francuskiej – ówczesny minister gospodarki, przemysłu i technologii cyfrowych Emmanuel Macron, a z rosyjskiej – ówczesny minister rozwoju gospodarczego Aleksiej Ułukajew, który został dziewięć miesięcy później aresztowany pod zarzutem próby korupcji na znaczną kwotę, a w grudniu 2017 r. skazany (w *de facto* politycznym procesie) na osiem lat pozbawienia wolności w obozie pracy o zastraszonym rygorze.

do wstrzymania bombardowań i uruchomienia pomocy humanitarnej. Prezydent François Hollande nazwał wówczas rosyjskie działania zbrodnią wojenną i zadeklarował możliwość zaskarżenia Moskwy przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym. Z kolei prezydent Władimir Putin odwołał planowaną na jesień 2016 r. wizytę we Francji, po tym gdy Hollande oświadczył, że nie zamierza podczas spotkania z nim podejmować innego tematu niż Syria⁸.

3. Macron i próby francusko-rosyjskiego *détente*

Emmanuel Macron osobiście doświadczył agresywnych rosyjskich działań hybrydowych, gdy rosyjskie media państwowe i służby specjalne rozpętały przeciwko niemu wrogą kampanię propagandową i dywersyjną w pierwszej połowie 2017 r. (zob. dalej). Tym większym zaskoczeniem było skwapliwe przyjęcie przez niego gratulacji Władimira Putina (8 maja) nazajutrz po wygranych wyborach prezydenckich i zaproszenie go w pierwszej rozmowie telefonicznej (18 maja) do złożenia wizyty we Francji, co nastąpiło już 29 maja 2017 r.

Zorganizowane z dużą pompą spotkanie prezydentów w podparyskim pałacu w Wersalu i ówczesna retoryka francuskiego prezydenta demonstrowały zdecydowaną wolę poprawy stosunków z Rosją i nawiązania z nią strategicznego dialogu i współpracy⁹. Działania Macrona szły w trzech kierunkach: odmrożenia kanałów dialogu (zwłaszcza politycznego), jego pogłębienia i intensyfikacji (przede wszystkim w sferze

⁸ K. Willsher, A. Luhn, *Vladimir Putin cancels Paris visit amid Syria row*, The Guardian, 11.10.2016, www.theguardian.com.

⁹ Podczas wspólnej konferencji prasowej prezydent Macron m.in. odwołał się do 300-lecia wizyty cara Piotra I we Francji, akcentując długie tradycje przyjaźni francusko-rosyjskiej. Podkreślił też, że „żaden z głównych współczesnych problemów nie może być rozwiązany bez udziału Rosji”. Według Macrona najważniejszymi tematami rozmów były: sytuacja w Syrii, walka z terroryzmem, Ukraina, współpraca dwustronna, w tym dialog humanitarny i projekty kooperacji gospodarczej i kulturalnej, a także sytuacja w Rosji (w tym prawa społeczności LGBT w Czeczenii). *Встреча с Президентом Франции Эммануэлем Макроном*, Administracja Prezydenta FR, 29.05.2017, www.kremlin.ru.

gospodarczej i problemów strategicznych) oraz nadania mu wymiaru europejskiego (szczególnie poprzez zaangażowanie Unii Europejskiej).

Z perspektywy czasu można skonstatować, że **działania Macrona miały dwie fazy aktywizacji. Pierwsza nastąpiła tuż po objęciu przez niego urzędu prezydenta w 2017 r.** Jej przejawem było przede wszystkim powołanie nowego formatu dialogu z Rosją – Dialogu Trianon¹⁰.

Dialog Trianon

Pierwszą inicjatywą prezydenta Macrona, ogłoszoną już na pierwszym spotkaniu z Putinem w Wersalu w maju 2017 r., był Dialog Trianon. Porozumienie w sprawie jego uruchomienia zawarto we wrześniu 2017 r. Pomyślany był jako dialog pomiędzy społeczeństwami obywatelskimi Francji i Rosji w celu budowania wzajemnego zrozumienia i zaufania, mógł budzić skojarzenia z – rozwijanym od wielu lat – niemiecko-rosyjskim Dialogiem Petersburskim. Różnił się jednak od niego, gdyż nie przewidziano regularnych spotkań uczestniczących w nim działaczy. Sprowadzał się do stworzenia dwóch portali internetowych (rosyjsko- i francuskojęzycznego), mających promować inicjatywy i projekty współpracy dwustronnej. Dialog Trianon, kierowany przez 30-osobową Radę Koordynacyjną (z parytetowym udziałem po 15 przedstawicieli Rosji i Francji, głównie naukowców) z rektorem MGIMO (uniwersytetu MSZ FR) prof. Anatolijem Torkunowem i ambasadorem Pierre'em Morelem na czele, nie udziela subwencji, a jedynie zapewnia promocję i pomoc w kojarzeniu partnerów współpracy, finansowanej przez różne instytucje państwowe i prywatne z obydwu państw. Wsparcie ma być kierowane zwłaszcza do młodzieży i naukowców, przedsiębiorców, artystów i działaczy kulturalnych. Priorytetowymi tematami dialogu

¹⁰ Трианонский диалог, www.dialogue-trianon.ru; Трианонский диалог: укрепление взаимодействия между гражданскими обществами Франции и России, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Francji, www.diplomatie.gouv.fr/ru; wywiad z Pierre'em Morelem, Instytut Francuski, 9.11.2020, www.institutfrancais.com.

stały się kolejno: miasto przyszłości (2018), edukacja i oświata (2019) oraz klimat i ochrona środowiska (2020). Dostrzec można wyraźnie, że współpraca została zaprojektowana tak, aby wspierać kontakty międzyludzkie i praktyczny transfer wiedzy i technologii.

W maju 2018 r. prezydent Macron ujawnił, że przygotowano „mapę drogową” dialogu o cyberbezpieczeństwie, i zapowiedział dzielenie się z Rosją poufnymi informacjami na ten temat¹¹.

Dруга фаза интенсификации действий Франции wobec Rosji nastąpiła latem 2019 r. Szczególnym gestem ze strony Macrona było wówczas zaproszenie Władimira Putina do letniej rezydencji w Fort de Brégançon 19 sierpnia 2019 r.¹², tuż przed szczytem G7 (forum najwyższej rozwiniętych państw, z którego Rosję usunięto po agresji na Ukrainę w 2014 r.) we francuskim Biarritz. Wcześniej, 24 czerwca, we francuskim Hawrze spotkali się premierzy obydwu państw: Édouard Philippe i Dmitrij Miedwiediew¹³.

Doszło wówczas do odmrażania instytucji dialogu, czego głównym przejawem była reaktywacja w Moskwie 9 września 2019 r., po siedmioletniej przerwie, spotkań ministrów spraw zagranicznych i obrony w formacie 2+2 (RWB)¹⁴. Nie oznaczało to jednak pełnej normalizacji stosunków. Nie przywrócono m.in. regularnych spotkań międzyrządowej komisji dwustronnej na szczeblu premierów (KMWD). Mimo uzgodnienia w maju 2018 r. reaktywacji prac komisji międzyparlamentarnej (WKM)

¹¹ *Совместная пресс-конференция с Президентом Франции Эммануэлем Макроном*, Administracja Prezydenta FR, 24.05.2018, www.kremlin.ru. Dopiero we wrześniu 2020 r. doszło do pierwszego spotkania dwustronnej grupy roboczej na temat międzynarodowego bezpieczeństwa informacyjnego w sferze technologii komunikacyjnych i informatycznych.

¹² *Президенты России и Франции сделали заявления для прессы и ответили на вопросы журналистов*, Administracja Prezydenta FR, 19.08.2019, www.kremlin.ru.

¹³ *Российско-французские переговоры*, Rząd FR, 24.06.2019, www.government.ru.

¹⁴ *Выступление и ответ на вопрос СМИ Министра иностранных дел России С.В. Лаврова в ходе пресс-конференции по итогам российско-французских переговоров на министерском уровне в формате «2+2», Москва, 9 сентября 2019 года*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, 9.09.2019, www.mid.ru.

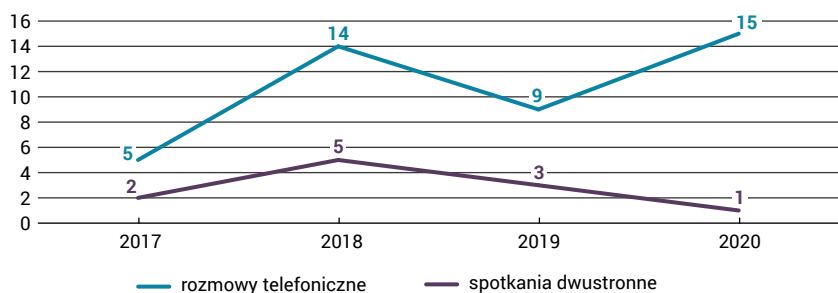
od jesieni 2018 r., dotąd nie wznowiono działania tego organu współpracy, choć dochodziło do spotkań przewodniczących parlamentów. Inicjatywę przejął za to francuski Senat, którego komisja ds. zagranicznych, obrony i sił zbrojnych podpisała jeszcze w lutym 2017 r. memorandum o regularnym dialogu z komisją spraw zagranicznych Rady Federacji (izby wyższej parlamentu FR) i od tej pory corocznie odbywały one wspólne posiedzenie, a także dwukrotnie, w latach 2018 i 2020, przygotowały raport, będący kompleksową oceną stosunków wzajemnych i tematów potencjalnej współpracy¹⁵. Spotykały się natomiast regularnie (co roku) ministerialna rada współpracy (RGFPH) i jej grupy robocze.

Do intensyfikacji kontaktów doszło zwłaszcza na szczeblu szefów państw. W sumie w ciągu trzech i pół roku rządów Macrona odbyło się 11 spotkań dwustronnych między nimi (4 we Francji, 2 w Rosji, 4 przy okazji spotkań międzynarodowych i 1 wideokonferencja)¹⁶. Przywódcy kontaktowali się także (prawie wyłącznie z inicjatywy Macrona) telefonicznie – do końca 2020 r. 43 razy. Wedle komunikatów Kremla głównymi tematami rozmów były: sytuacja w Syrii (27), stosunki bilateralne (20), Ukraina (18), Libia (10), Iran (9), konflikt karabaski (5) oraz sytuacja na Białorusi (4). Było to zgodne z deklaracjami Macrona, że dialog z Rosją o ważnych i aktualnych problemach oraz kryzysach międzynarodowych jest dla niego istotny. Do spotkań i konsultacji w powyższych kluczowych tematach międzynarodowych dochodziło także na szczeblu specjalnych przedstawicieli prezydentów i resortów spraw zagranicznych, a kilkakrotnie – na szczeblu szefów MSZ.

¹⁵ С. Изотов, А. Халитова, *Совет Федерации и сенат Франции выходят на стратегический диалог*, Известия, 27.02.2017, www.iz.ru; Rada Federacji FR – wiadomości dotyczące Francji, www.council.gov.ru/events/news/?countries=FR; Доклад «Россия-Франция: за повестку дня, основанную на доверии», Rada Federacji FR, 5.04.2018, www.council.gov.ru; Совместный доклад «Россия-Франция: за повестку дня, основанную на доверии», Senat Republiki Francuskiej, 15.06.2020, www.senat.fr.

¹⁶ Potencjalnie ważnym symbolicznym wydarzeniem miał być udział prezydenta Macrona (przyjął on zaproszenie Putina jako jeden z bardzo nielicznych europejskich liderów) w obchodach 75. rocznicy zwycięstwa nad nazistowskimi Niemcami, obejmujących paradę wojskową na placu Czerwonym w Moskwie 9 maja 2020 r. Z powodu pandemii uroczystości najpierw jednak przesunięto (na 24 czerwca), następnie ograniczono, a francuski prezydent nie wziął w nich udziału.

Wykres 3. Dynamika kontaktów między Macronem i Putinem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Administracji Prezydenta FR.

W ramach dwustronnego dialogu strategicznego, jak ujawnił ambasador Vimont, w 2019 r. przekazane zostały Rosji francuskie propozycje w pięciu sferach: wyzwania technologiczne i strategiczne; współpraca dwustronna w sferze bezpieczeństwa i obrony; współpraca europejska w tych dziedzinach; kwestie humanitarne, prawa człowieka i rola kobiet w konfliktach i ich zapobieganiu; konflikty regionalne.

Kolejnym rezultatem prezydentury Macrona było pogłębienie dialogu i współpracy Francji z Rosją w sferze zaawansowanych technologii. Nie były to tematy nowe w obustronnych stosunkach.

Francusko-rosyjska współpraca naukowo-techniczna¹⁷

Współpraca naukowa i techniczna pomiędzy oboma państwami rozwija się od wielu lat i tworzy gęstą sieć obejmującą wspólne projekty badawcze, laboratoria, centra badawcze itp. – finansowane zarówno ze środków stron (zwłaszcza Francji, np. FrenchLAB i inne projekty centrum CNRS), jak i środków unijnych (program wspierania współpracy naukowej z Rosją ERA.Net RUS Plus). W jej ramach wspieraniem dialogu w sferze zaawansowanych technologii

¹⁷ Szerzej zob. [Partenariats](#) oraz [Innovation](#), Ambasada Republiki Francuskiej w Moskwie, www.ru.ambafrance.org.

zajmuje się m.in. powołane w 2016 r. pod auspicjami Rosyjsko-Francuskiej Izby Handlowo-Przemysłowej rosyjsko-francuskie centrum NAUKA INNOV. Priorytetowymi obszarami tej współpracy są m.in. nanotechnologia, technologie energetyczne i ochrony środowiska, biotechnologia, robotyka oraz rozwój regionalny.

Prezydent Macron, któremu – jako byłemu ministrowi ds. gospodarki, przemysłu i technologii cyfrowych – bliskie są idee gospodarki opartej na wiedzy i gospodarki cyfrowej, sprzyjał pogłębieniu francusko-rosyjskiej współpracy w sferze zaawansowanych technologii. Jej przejawem było pierwsze spotkanie, w grudniu 2019 r. w Moskwie, Rosyjsko-Francuskiej Rady „Przemysł Przyszłości” (wcześniej, w kwietniu, odbyło się pierwsze dwustronne forum zorganizowane pod takim samym hasłem). Deklarowanymi priorytetowymi obszarami wspólnych projektów są m.in.: Internet rzeczy (IoT), interfejs człowiek-maszyna, poszerzona rzeczywistość (AR), innowacje w sferze ciągów technologicznych i dostaw. Macron wskazał na ambicje Francji w maju 2018 r., gdy stwierdził, że „chciałaby ona uczestniczyć w dywersyfikacji rosyjskiej gospodarki”¹⁸.

4. Macron i polityka UE wobec Rosji

Rozwijając dwustronny dialog z Rosją, Emmanuel Macron miał świadomość, że niektóre istotne decyzje dotyczące współpracy gospodarczo-handlowej a także dialogu o bezpieczeństwie międzynarodowym wymagają działań wielostronnych, przede wszystkim na forum Unii Europejskiej. Było to zgodne z jego wizją wzmacniania suwerenności i samodzielności wspólnoty i jej polityki. Dlatego starał się przekonać do swojej koncepcji odbudowy dialogu i współpracy z Rosją także partnerów z UE. Idee te były zbieżne z działaniami niektórych polityków i urzędników europejskich, m.in. ambasadora UE w Moskwie Markusa Ederera, który – zwłaszcza od 2019 r. – lobbował na rzecz pozytywnej

¹⁸ Совместная пресс-конференция с Президентом Франции Эммануэлем Макроном, op. cit.

rewizji stosunków Unii z Rosją¹⁹. Harmonizowało to z krytyką negatywnych konsekwencji wzajemnych sankcji, m.in. ze strony przedstawicieli rządów Włoch, Austrii, Węgier czy Cypru.

Prezydent Francji był też świadom inicjatyw wysuwanych od jesieni 2019 r. przez szefa MSZ Niemiec Heiko Maasa dotyczących „nowej polityki wschodniej UE”, obejmującej także Rosję²⁰. Miały one związek z niemiecką prezydencją w Radzie Europejskiej w drugiej połowie 2020 r. Można domniemywać, że kolejna faza aktywizacji wysiłków Francji na rzecz poprawy stosunków z Rosją, do jakiej doszło latem 2019 r., była ściśle sprzęgnięta z tą sytuacją i stanowiła przejaw pewnej nieformalnej rywalizacji Paryża z Berlinem, dominującym dotąd w inicjatywach dotyczących „nowej polityki wschodniej UE”, w tym relacji z Rosją.

Francja podjęła zatem konkretne działania. Specjalnym wysłannikiem jej MSZ ds. rozwoju stosunków gospodarczych z Rosją był od 2012 r. ambasador Jean-Pierre Chevènement, wcześniej wpływowy polityk i urzędnik. Prezydent Macron pozostawił go na stanowisku, a jednocześnie nominował we wrześniu 2019 r. swojego „specjalnego przedstawiciela ds. architektury zaufania i bezpieczeństwa z Rosją”, którym został ambasador Pierre Vimont. Przystąpił on do pełnienia funkcji pod koniec listopada 2019 r. Jego formalnym partnerem po stronie rosyjskiej został ambasador Jurij Uszakow, asystent prezydenta FR i główny doradca Putina w sprawach polityki zagranicznej. Jednym z ważnych zadań Vimonta stało się przekonywanie partnerów europejskich do kierowanych do Rosji inicjatyw francuskiego prezydenta. W styczniu i lutym 2020 r. Vimont objeżdżał europejskie stolicy, by wyjaśniać koncepcję Macrona (m.in. uspokajając, że Francja nie zamierza podważać reżimu sankcji UE wymierzonych w Rosję ani kwestionować ustalonych w 2016 r. zasad

¹⁹ Por. *EU envoy urges bloc to engage more with Russia over 5G and data*, Financial Times, 13.09.2019, www.ft.com.

²⁰ Por. *Speech by Foreign Minister Heiko Maas at the New Year reception of the German Eastern Business Association (OAOEV)*, Federal Foreign Office, 10.01.2019, www.auswaertiges-amt.de/en.

polityki Unii wobec Rosji, tzw. pięciu punktów Mogherini²¹) i sondować reakcje na nią. Rozmawiał wtedy m.in. z ambasadorami państw członkowskich UE w Komitecie Politycznym i Bezpieczeństwa UE i ambasadorami przy NATO, złożył wizytę w Polsce, Finlandii i na Litwie. Aktywność tę przerwała jednak pandemia COVID-19, jaka ogarnęła Europę od marca 2020 r.

W Unii Europejskiej rozpoczęła się w tym czasie dyskusja nad rewizją polityki wobec Rosji, którą zainaugurowano 5 marca 2020 r. na nieformalnym posiedzeniu Rady UE (w formule Gymnich) w Zagrzebiu²². Na drugie półrocze 2020 r. przewodniczący Rady Europejskiej Charles Michel planował debatę nad niemieckimi propozycjami pogłębienia „selektywnego zaangażowania” UE wobec Rosji (do czego jednak nie doszło).

Atmosferę wzajemnych stosunków zatrzała jednak latem 2020 r. sama Rosja. Próba zabójstwa lidera rosyjskiej opozycji Aleksieja Nawalnego przy użyciu bojowego środka chemicznego z grupy nowiczków, do której doszło 20 sierpnia, wywołała szerokie reperkusje międzynarodowe. Ten akt terroryzmu, jakiego dopuściły się rosyjskie służby specjalne (użyta substancja znajdowała się pod ścisłą kontrolą struktur siłowych), choć miał miejsce na terytorium Rosji, stanowił naruszenie Konwencji o zakazie broni chemicznej. Jedno z francuskich laboratoriów potwierdziło wyniki badań niemieckiego laboratorium Bundeswehry identyfikujące użyty środek jako broń chemiczną, co dało rosyjskiej dyplomacji pretekst do ataków także na Francję.

W wydanych we wrześniu oświadczeniach oraz w wystąpieniu na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ prezydent Macron stanowczo wezwał

²¹ Treść pięciu zasad polityki UE wobec Rosji zob. [EU reaches agreement on guiding principles of its policy towards Russia](#), EU Neighbours News East, 15.03.2016, [www.euneighbours.eu](#); [The EU's Russia Policy. Five guiding principles](#), Briefing, luty 2018, European Parliament, [www.europarl.europa.eu](#).

²² Por. [Gymnich: Statement by the High Representative following the informal meeting of EU Foreign Ministers](#), Delegation of the European Union to Turkey, 5.03.2020, [www.avrupa.info.tr/en](#).

Moskwę do udzielenia wyjaśnień odnośnie do otrucia Nawalnego²³. W podobnym duchu było utrzymane wspólne oświadczenie ministrów spraw zagranicznych Francji i Niemiec z początku października²⁴. Wobec braku współpracy ze strony Moskwy Paryż solidarnie poparł nowe sankcje UE przeciwko rosyjskim podmiotom ogłoszone w połowie października 2020 r. Wcześniej, na początku września, Francja odwołała planowane na 14 września kolejne spotkanie Rady Współpracy w sferze Bezpieczeństwa w formacie 2+2, a Macron odłożył swoją wizytę w Rosji, która miała się odbyć w tym samym miesiącu.

Zarazem jednak w trakcie wizyt zagranicznych w końcu września 2020 r. m.in. na Litwie i Łotwie – w państwach krytycznie nastawionych do polityki Kremla – Macron podtrzymał tezę o konieczności dialogu i współpracy z Rosją²⁵. Pokazało to, że mimo kolejnego ochłodzenia stosunków z Moskwą, nie porzucił on swoich wizji *détente*. Potwierdzały to wznowione w listopadzie kontakty telefoniczne Macrona z Putinem oraz wizyty francuskich ministrów (spraw wewnętrznych i transportu) w Moskwie pod koniec 2020 r.

²³ *French analysis concludes Navalny was poisoned in attempted assassination* – Elysee, Reuters, 15.09.2020, www.reuters.com; *Emmanuel Macron speaks at UN General Assembly*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Francji, 22.09.2020, www.diplomatie.gouv.fr/en.

²⁴ *Joint Statement by the Foreign Ministers of France and Germany – Alexei Navalny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Francji, 7.10.2020, www.diplomatie.gouv.fr/en.

²⁵ *Cooperation with Russia necessary for long lasting peace, Macron says in Vilnius*, The Baltic Times, 28.09.2020, www.baltictimes.com.

II. ROSJA WOBEC MACRONA

1. Początkowa próba sabotażu

Rosja nie pozostawała całkiem obojętna wobec aktywności prezydenta Macrona. W pierwszej fazie była jednak zmuszona przede wszystkim do podjęcia działań w celu zapobieżenia potencjalnemu kryzysowi we wzajemnych stosunkach, związanemu z próbą jej ingerencji w wybory prezydenckie we Francji wiosną 2017 r., które wyniosły Macrona do władzy.

Rosja przywiązywała do nich dużą wagę. Dla Kremla nie było obojętne, kto zostanie szefem państwa, które wraz z Niemcami (choć w oczach Moskwy jako ich słabszy partner) stanowiło tandem faktycznie decydujący o kluczowych kwestiach dotyczących Unii Europejskiej i jej polityk, zwłaszcza że Moskwa dostrzegała postępujący kompleksowy kryzys wspólnoty i wzrost roli politycznej sił populistycznych i nacjonalistycznych, na ogół prezentujących antyamerykańskie i prorosyjskie postawy. Nie inaczej było we Francji, gdzie szansę na zdobycie prezydentury uzyskała po raz pierwszy liderka Frontu Narodowego (FN) Marine Le Pen, znana ze swoich prorosyjskich przekonań (m.in. uznała ona aneksję Krymu za „nie nielegalną”, popierała obronę przez Putina „chrześcijańskich wartości” i wzywała do zniesienia sankcji przeciw Rosji). Moskwa „odwdzięczała” się jej wsparciem propagandowym, a także finansowym (m.in. w 2009 r. kierowany przez Rosjan czeski bank udzielił FN kredytu). Innym liczącym się kandydatem w tych wyborach był przedstawiciel lewicy Jean-Luc Mélenchon, opowiadający się za wystąpieniem Francji z NATO, przeciwstawieniem się USA i przyjazną polityką wobec Rosji.

Jak się wydaje, Kreml stawiał jednak na zwycięstwo faworyta wyborów – kandydata konserwatywnej, neogaullistowskiej prawicy (Republikanów, d. UMP) François Fillona, byłego premiera, również znanego ze swoich przychylnych Moskwie i współpracy z nią poglądów (był m.in. regularnym gościem rosyjskiego Forum Władajskiego oraz krytykował unijne

sankcje wobec Rosji). Była to dla Kremla sytuacja komfortowa, która pozwalała oczekiwać przychylnego mu kierunku polityki zagranicznej Francji po wyborach.

Rosyjska operacja dywersyjna przeciwko Macronowi²⁶

Oslabienie kandydatury François Fillona, a następnie zaprzepaszczenie (od marca 2017 r.) szans na jego elekcję w wyniku skandalu związanego z zatrudnianiem jego żony, wobec jednoczesnego stałego wzrostu notowań młodego i energicznego kandydata liberalnego Emmanuela Macrona, stały się wyzwaniem dla Moskwy. W tej sytuacji Rosja uciekła się do próby powtórzenia, choć z wyraźnie mniejszym rozmachem, operacji dywersyjnej, jaką przeprowadziła w trakcie wyborów prezydenckich w USA w 2016 r. Składała się ona z trzech typowych faz. W pierwszej (od lutego 2017 r.) rosyjskie, kontrolowane przez państwo media (w tym nadające dla zagranicy RT i Sputnik) podjęły negatywną kampanię propagandową, wzmacnianą i radykalizowaną przez pochodzące także z Rosji internetowe trolle i boty. Oskarżano w niej Macrona m.in. o uległość wobec USA, choroby psychiczne, bycie „zboczeńcem” czy kryptogejem. W drugiej za sprawą hakerów – zidentyfikowanych później przez zachodnie firmy internetowe jako należący do grup organizowanych przez rosyjski wywiad wojskowy (GRU) – nastąpiły dwie fale ataków cybernetycznych (na początku marca i w połowie kwietnia) na serwery wykorzystywane w kampanii Macrona, wskutek czego wykradziono m.in. e-maile i dokumenty. W trzeciej fazie (dwa dni przed kluczową drugą turą wyborów, w której zmierzyli się Macron i Le Pen) do Internetu trafiło 9 mln GB ukradzionych danych, które uzupełniono o pojedyncze sfałszowane dokumenty mające dowodzić rzekomych nieprawidłowości finansowych w kampanii Macrona.

²⁶ Szerzej zob. A. Guiton, *«MacronLeaks»: de nouveaux éléments accréditent la piste russe*, Libération, 8.12.2019, www.liberation.fr; J.-B. Jeangène Vilmer, *The “Macron Leaks” Operation: A Post-Mortem*, Atlantic Council, czerwiec 2019, www.atlantic-council.org.

Obok tej operacji Moskwa już wcześniej zdecydowała się wzmocnić politycznie (jak mniemała) kandydaturę Le Pen – 24 marca została ona przyjęta na Kremlu przez prezydenta Władimira Putina, czemu nadano szeroką oprawę medialną.

Opisane wyżej działania dywersyjne nie przyniosły jednak zamierzonego skutku i Macron wygrał 7 maja 2017 r. wybory prezydenckie. Kreml mógł się obawiać jego reakcji, tym bardziej że przedstawiciele sztabu Macrona oskarżali publicznie Rosję o prowadzenie wrogiej kampanii przeciwko niemu i próbę ingerencji w wybory²⁷. Zapewne dlatego Moskwa starała się załagodzić napięcie, nie zwlekając z próbą nawiązania pozytywnego kontaktu z nowym prezydentem. Taktyka ta okazała się słuszna, bowiem ani wówczas, ani później przedstawiciele francuskich władz nie oskarżali Rosji o sprawstwo cyberataków (choć zrobili to publicznie przedstawiciele służb specjalnych USA).

2. Intencje Rosji wobec Macrona: testowanie granic

Moskwa życzliwie odnosiła się do aktywności prezydenta Macrona na rzecz poprawy wzajemnych stosunków. Putin w trakcie spotkań z nim wielokrotnie go komplementował. Trudno byłoby jednak znaleźć przykłady rosyjskich ustępstw względem Paryża czy to w sferze politycznej, czy gospodarczej.

Intencje Rosji wobec Francji mogły w pewnym stopniu odzwierciedlać propozycje sformułowane przez członków komisji ds. międzynarodowych Rady Federacji (wyższej izby parlamentu) wpisane do wspólnego z komisją ds. zagranicznych, obrony i sił zbrojnych Senatu Francji raportu dotyczącego stosunków wzajemnych i ich rozwoju. Zgodnie z regułami funkcjonowania Putinowskiego systemu władzy rosyjscy

²⁷ Sam Macron stwierdził w obecności Putina w maju 2017 r., że rosyjskie media – RT i Sputnik – zachowywały się jak „organy kłamliwej propagandy”. *Встреча с Президентом Франции...*, op. cit.

przedstawiciele, w przeciwieństwie do francuskich, nie przedstawiali w nich bowiem własnych poglądów, ale przede wszystkim kierowali się instrukcjami Kremla i MSZ Rosji.

Propozycje Rosji zawarte we wspólnym raporcie komisji ds. międzynarodowych francuskiego Senatu i rosyjskiej Rady Federacji²⁸

Architektura bezpieczeństwa europejskiego

Rada Federacji proponuje uzgodnienie „mapy drogowej” dialogu rosyjsko-francuskiego, którego celem byłoby zbudowanie nowej architektury europejskiego bezpieczeństwa. Pierwsza faza – do końca 2020 r. – polegałaby na identyfikacji problemów, wobec których obie strony mają zbieżne stanowiska, oraz na uzgodnieniu kroków mających służyć zwiększeniu wzajemnego zaufania. W drugiej fazie – do 2022 r. – Rosja i Francja wymieniłyby się deklaracjami (lub podpisały wspólną deklarację), w których zobowiązywałyby się do rezygnacji z użycia siły jako pierwsze i do rozwiązywania spornych problemów w Europie wyłącznie środkami pokojowymi. Następnie dokumentom tym nadano by charakter prawnie obowiązujący. Kolejna faza polegałaby na zwołaniu wielostronnej konferencji w formacie OBWE, mającej doprowadzić do przyjęcia nowej wersji porozumień helsińskich (Helsinki 2.0).

Bezpieczeństwo wojskowe w Europie

Postulaty Rosji wpisują się w jej dotychczasową strategię bezpieczeństwa. Należą do nich: rezygnacja ze wzmacniania przez NATO flanki wschodniej; przyjęcie moratorium na rozmieszczenie rakiet średniego zasięgu na kontynencie europejskim; poparcie rosyjsko-chińskiego projektu traktatu o zakazie rozmieszczania broni w przestrzeni kosmicznej. Strona rosyjska proponuje ponadto wznowienie

²⁸ *Совместный доклад «Россия-Франция: за повестку дня, основанную на доверии»,* Senat Republiki Francuskiej, 15.06.2020, www.senat.fr.

dialogu dotyczącego bezpieczeństwa w kosmosie i powrotu do wzajemnych wizyt okrętów wojennych w portach w Breście, Marsylii i Władywostoku.

Dialog międzyparlamentarny

Rada Federacji proponuje stworzenie mechanizmu międzyparlamentarnego dialogu dotyczącego kwestii strategicznej stabilności i międzynarodowego bezpieczeństwa oraz zwołanie w tym celu w Petersburgu konferencji międzyparlamentarnej z udziałem organizacji pozarządowych.

Konflikty regionalne

W kwestii Ukrainy rosyjskie propozycje ograniczają się do stworzenia międzyparlamentarnego formatu tzw. grupy normandzkiej i podjęcia na forum międzyparlamentarnym inicjatywy mającej na celu wypracowanie środków przeciwdziałania przedłużaniu się „ukraińskiego kryzysu wewnętrznego w związku z problemami z realizacją porozumień mińskich w ustalonej kolejności”. Strona rosyjska sygnalizuje też gotowość do rokowań w sprawie wprowadzenia sił pokojowych ONZ na linię kontaktu między siłami ukraińskimi i (wspieranymi przez Rosję) separatystami w Donbasie. W kwestii konfliktu w Syrii postuluje udzielenie pomocy gospodarczej i humanitarnej.

Współpraca gospodarcza

W części poświęconej współpracy gospodarczej zwraca uwagę, że strona rosyjska na pierwszym miejscu stawia kwestię zniesienia sankcji ekonomicznych, jako czynnika wywierającego „skrajnie negatywny wpływ na stan i rozwój dwustronnych więzi między obu krajami”. Ponadto widać zainteresowanie tym, by ciężar współpracy gospodarczej przenieść na szczebel międzyregionalny. Generalnie strona rosyjska stawia postulat o niewiązaniu ze sobą kwestii współpracy gospodarczej oraz sytuacji w sferze bezpieczeństwa i stosunków politycznych.

Współpraca humanitarna

W obszarze współpracy humanitarnej strona rosyjska jest zainteresowana dwiema kwestiami. Po pierwsze wykorzystaniem francusko-rosyjskich kontaktów parlamentarnych do celów polityki historycznej, poprzez m.in. promocję swojej inicjatywy uznania przez ONZ zwycięstwa ZSRR w II wojnie światowej oraz pomników ku czci Armii Czerwonej i bojowników z niemieckim nazizmem za część ogólnoludzkiego dziedzictwa, a także korekty szkolnych i uniwersyteckich podręczników historii w Europie pod kątem „prawdy historycznej” o II wojnie światowej.

Po drugie widać zainteresowanie strony rosyjskiej rozwojem kontaktów, ale nie między społeczeństwami obywatelskimi (co deklaruje strona francuska), lecz strukturami politycznymi oraz administracyjnymi, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy międzyparlamentarnej i międzyregionalnej (w tym także między miastami). Jest charakterystyczne, że organizacją tej ostatniej ze strony rosyjskiej miałyby się zająć państwowa agencja Rossotrudnicestwo (biurokratyczna struktura powołana w 2008 r. jako narzędzie kontrolowania i wykorzystywania diaspory rosyjskiej do realizacji celów polityki zagranicznej Kremla).

Oprac. Witold Rodkiewicz

Powyższe propozycje wskazywały, że **w sferze bezpieczeństwa** Rosja z jednej strony oczekiwała od Francji wyłamywania się z solidarności sojuszniczej w ramach NATO i zawierania dwustronnych porozumień z Moskwą, zgodnych z jej interesem (w duchu podkreślanej przez nią zasady niepodzielności bezpieczeństwa), z drugiej zaś liczyła na to, że Paryż będzie – w miarę możliwości – skłaniał zarówno UE, jak i NATO do rewizji ich polityki wobec Rosji, tj. do wycofania się ze wzmacniania wschodniej flanki Sojuszu, wznowienia dialogu i współpracy wojskowej z Moskwą oraz poparcia rosyjskich inicjatyw w sferze kontroli zbrojeń i rozbrojenia.

W sferze problemów międzynarodowych Rosja oczekiwała od Francji częściowego wsparcia politycznych celów Moskwy, w tym wywarcia presji na Kijów, by ten wywiązał się, w zgodzie z rosyjskim interesem i percepcją, ze zobowiązań podjętych przezeń w ramach porozumień mińskich dotyczących Donbasu (co otworzyłoby drogę do znoszenia unijnych sankcji przeciwko Rosji), oraz udzielenia bezwarunkowej pomocy gospodarczej Syrii (*de facto* reżimowi Asada).

W sferze współpracy gospodarczej Rosja oczekiwała od Francji intensyfikacji, a zwłaszcza podjęcia działań potencjalnie uodparniających tę współpracę na wprowadzone przez UE i USA przeciwko Rosji sankcje. Spodziewała się także podjęcia w miarę możliwości starań zmierzających bądź do zablokowania tych sankcji przez Francję na forum UE, bądź też do kolektywnej decyzji Unii o ich łagodzeniu i znoszeniu.

W sferze humanitarnej Rosja oczekiwała od Francji (która chętnie odwoływała się do tradycji sojuszy obu państw w pierwszej i drugiej wojnie światowej) m.in. faktycznego wsparcia rosyjskiej propagandy dotyczącej historii najnowszej, w opozycji do narracji prezentowanej przez państwa członkowskie UE z Europy Środkowo-Wschodniej.

Powyższą listę należy przy tym traktować jako rosyjski „plan maksimum”. Nie wydaje się bowiem, aby Moskwa realistycznie liczyła na to, że Paryż, powiązany silnie więzami politycznymi i gospodarczymi z innymi państwami europejskimi i z USA, będzie gotowy i zdolny pójść aż tak daleko w realizacji jej postulatów. Oczekiwała jednak zapewne francuskiego lobbingu w tych kwestiach, który stopniowo kierowałby politykę UE i jej czołowych państw członkowskich na tory sprzyjające interesom Moskwy, a przede wszystkim wzmacniał napięcia w stosunkach transatlantyckich i podważał wpływy USA w Europie. Rosja testowała w ten sposób granice, do jakich gotowa jest posunąć się Francja pod rządami Macrona.

3. Rosyjska polityka wobec Francji Macrona: tresowanie partnera

Rosja pozytywnie przyjęła ważne porozumienie z maja 2018 r. o nabyciu przez francuski koncern Total za 2,5 mld dolarów 10% udziałów w projekcie wydobywania, skraplania i eksportu gazu ze złóż jamalskich (w ramach partnerstwa z rosyjskim Novatekiem w projekcie Jamał LNG). Było to korzystne przede wszystkim dla Moskwy. Rosja nie czyniła szczególnych wyjątków dla francuskich producentów, jeśli chodzi o blokady importu w związku z reżimem sankcyjnym, choć z uwagi na posiadane na jej terytorium zakłady część z nich uniknęła sankcji. Stopniowo rosły jednak wymagania Moskwy w zakresie lokalizacji produkcji, na co skarżyli się francuscy biznesmeni. Jednocześnie jednak Kreml był niezadowolony z ograniczenia w związku z unijnymi sankcjami współpracy francuskich koncernów z rosyjskim sektorem zbrojeniowym.

Strona rosyjska chwaliła Francję za aktywne podejście do prób tworzenia międzynarodowych regulacji dotyczących zasad bezpieczeństwa informacyjnego i cybernetycznego, choć zarazem poddawała krytyce poszczególne elementy inicjatywy Paryża w tej kwestii z listopada 2018 r., głównie za niewystarczające jej zdaniem gwarancje ochrony suwerenności państwowej i poszanowania zasady nieingerencji w sprawy wewnętrzne²⁹. Moskwa wyrażała też wobec Francji swoje niezadowolenie w związku z brakiem poparcia w 2018 r. dla rosyjskiego projektu rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ ws. deklaracji nierozmieszczania jako pierwsze państwo broni w kosmosie, a także odnośnie do niektórych elementów francuskiej strategii obrony kosmicznej ogłoszonej w lipcu 2019 r.³⁰

²⁹ *Комментарий Департамента информации и печати МИД России о российских оценках французской инициативы «Парижский призыв к доверию и безопасности в киберпространстве»*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, 20.11.2018, www.mid.ru.

³⁰ *Oświadczenie MSZ FR z 5.08.2019 r.* W złagodzonej formie krytykę tę powtórzył minister Siergiej Ławrow na spotkaniu w formacie 2+2 we wrześniu 2019 r. Zob. *Выступление и ответ на вопрос СМИ Министра иностранных дел России С.В. Лаврова в ходе пресс-конференции по итогам российско-французских*

W kategoriach przyjaznego gestu politycznego można było traktować uczestnictwo prezydenta Putina w wydarzeniach odbywających się w Paryżu: obchodach zakończenia I wojny światowej w listopadzie 2018 r., pogrzebie byłego prezydenta Jacques'a Chiraca we wrześniu 2019 r. czy szczycie tzw. formatu normandzkiego w sprawie Ukrainy w grudniu 2019 r. W kwestiach problemów międzynarodowych miały miejsce obustronne konsultacje pomiędzy wyznaczonymi francuskimi urzędnikami (m.in. dyrektorem politycznym MSZ ds. Iranu, specjalnym przedstawicielem prezydenta ds. Syrii, przedstawicielem ds. Libii) i MSZ Rosji, a także pomiędzy dyrektorami ds. współpracy międzynarodowej resortów obrony.

Trudno było jednak znaleźć ślady wpływu stanowiska Paryża na politykę Moskwy w tym obszarze. Przyznawali to przedstawiciele strony francuskiej, m.in. szef sztabu Sił Zbrojnych gen. François Lecointre stwierdził w styczniu 2020 r.: „Zaproponowałem, abyśmy uczynili z konkretnego przypadku Republiki Środkowoafrykańskiej laboratorium do badania dobrej woli Rosji jako partnera w rozwiązywaniu kryzysów, a nie kogoś, kto chciałby wykorzystać te kryzysy do celów destabilizacji. Czekam, aby móc naprawdę zmierzyć stopień dobrej woli naszych rosyjskich towarzyszy. Na tym etapie pozostaje ona mimo wszystko dość trudna do dostrzeżenia”. Z kolei minister obrony Florence Parly oświadczyła w lipcu 2020 r.: „Jeśli pytanie brzmi, czy są już namacalne rezultaty dialogu, który Francja zainicjowała z Rosją, odpowiem bardzo szczerze, że jeszcze nie, ale zdajemy sobie sprawę, że tego typu dialog nie może przynieść natychmiastowych efektów. Musimy być zdatni do jego kontynuowania”³¹.

W Syrii Rosja nie zaprzestała udzielania swego wsparcia politycznego i militarnego reżimowi Asada oraz przeprowadzania co jakiś czas ataków, których ofiarami padała ludność cywilna (m.in. w ramach fali nalotów

переговоров на министерском уровне в формате «2+2», Москва, 9 сентября 2019 года, Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, 9.09.2019, www.mid.ru.

³¹ L. Lagneau, *Selon Mme Parly, la relance du dialogue avec la Russie n'a pas encore donné de «résultats tangibles»*, Zone Militaire Opex360, 2.07.2020, www.opex360.com.

w prowincji Idlib jesienią 2019 r.). Nie powstrzymywała także reżimu syryjskiego od powtarzających się przypadków użycia broni chemicznej³² (mimo że prezydent Macron w maju 2017 r. mówił o tym jako o „czerwonej linii”, obok akcentowania konieczności dostępu ludności cywilnej do pomocy humanitarnej). Moskwa nie doprowadziła także do postępów w tzw. procesie politycznym w Syrii, a sytuację na miejscu regulowała – poza działaniami jednostronnymi – poprzez porozumienia z Turcją i Iranem. *De facto* odrzuciła także inicjatywę Macrona z 2017 r. o stworzeniu nowej międzynarodowej grupy kontaktowej ds. Syrii. Ważna dla Paryża była natomiast jego obecność na czterostronnym szczycie (z udziałem przywódców Niemiec, Rosji i Turcji) na temat Syrii w Stambule w październiku 2018 r., jednak nie oznaczało to bynajmniej dopuszczenia Francji do realnego udziału w regulacji problemu syryjskiego. Z drugiej strony sugerowane przez ambasadora Vimonta jej zainteresowanie rosyjskimi propozycjami włączenia europejskich (w tym francuskich) firm i funduszy do odbudowy Syrii ze zniszczeń wojennych (choć oficjalnie UE i jej państwa członkowskie były w tej kwestii sceptyczne) w pełni wpisywało się w rosyjskie cele polityczne w tym kraju.

Także w Libii, mimo że Moskwa *de facto* popierała, podobnie jak Paryż, siły marszałka Chalify Haftara, Rosja marginalizowała wpływ Francji na sytuację, prowadząc – w tym poprzez bezpośrednią obecność wojskową swoich najemników – grę z popierającą stronę legalnego rządu Fajiza as-Sarradża Turcją. Paryż otwarcie mówił w tym przypadku o groźbie rosyjsko-tureckiego kondominium w Libii³³. Francja, coraz mocniej skonfliktowana z Turcją, nie mogła liczyć na wsparcie w tej sprawie ze strony Moskwy, która – mimo napięć z Ankarą – rozwijała z nią intensywny dialog i współpracę (w tym energetyczną i wojskową). W sprawie

³² W pierwszej połowie 2018 r. reżim Asada użył broni chemicznej co najmniej czterokrotnie, a w maju 2019 r. – ponownie. Zob. *Timeline of Syrian Chemical Weapons Activity, 2012–2020*, The Arms Control Association, www.armscontrol.org.

³³ Zob. *Point de situation extérieure et intérieure sur la Russie – Audition de M. Pierre Lévy, ambassadeur de France en Russie*, Senat Republiki Francuskiej, 3.06.2020, www.senat.fr.

Iranu Rosja, popierająca stanowisko Francji i UE w kwestii zachowania porozumienia JCPOA, nie podejmowała jednak działań umożliwiających obchodzenie jednostronnych amerykańskich sankcji. Paryż dość bezsilnie obserwował także narastającą obecność rosyjską w – szczególnie ważnej dla niego – Afryce, w tym Subsaharyjskiej. Zarówno eksploatacja tamtejszych zasobów naturalnych, sprzedaż broni, jak i wsparcie miejscowych (z reguły krytycznie nastawionych do Zachodu) reżimów autorytarnych w istocie godziły w żywotne interesy Francji na kontynencie. Dotyczyło to m.in. takich państw jak Republika Środkowoafrykańska, gdzie rosła obecność i aktywność m.in. rosyjskich formacji zbrojnych z tzw. grupy Wagnera³⁴ oraz rozwijała się działalność gospodarcza jej moskiewskich protektorów.

Na Ukrainie wspierani przez Rosję separatyści nadal łamali reżim zawieszenia broni, ograniczali dostęp obserwatorów OBWE do rejonu konfliktu, a sama Moskwa naruszała suwerenność Ukrainy, m.in. poprzez paszportyzację mieszkańców okupowanej części Donbasu, kontynuując integrację okupowanego Krymu z Rosją. Macron, który publicznie deklarował, że rozwiązanie „problemu ukraińskiego” stanowi warunek konieczny do zniesienia sankcji i pełnej normalizacji stosunków z Rosją, szczególnie nadzieje związał ze zmianą władzy na Ukrainie (po zwycięstwie postrzeganego jako „pragmatyka” Wołodymyra Zełenskiego w wyborach prezydenckich, a następnie jego ugrupowania w wyborach parlamentarnych w 2019 r.). Mimo intensywnych wysiłków Macrona w zasadzie jedynym i do tego ograniczonym jego sukcesem stało się doprowadzenie (mimo wcześniejszego oporu Rosji) do ponownego spotkania na szczycie tzw. formatu normandzkiego (Rosji, Ukrainy, Niemiec i Francji), do którego doszło w grudniu 2019 r. w Paryżu. Pomimo niewielkiego postępu (ogłoszenie kontynuacji wymiany jeńców i lokalnego

³⁴ Zob. A. Jouve, *Russie: quelle stratégie en Afrique subsaharienne?*, RFI, 21.11.2020, www.rfi.fr; A. Barluet, *Avec les mercenaires de Wagner, Moscou avance masqué à Bangui*, Le Figaro, 21.12.2020, www.lefigaro.fr.

wycofania sił) nie przyniosło ono jednak przełomu, a część ustaleń nie została zrealizowana³⁵.

Na Białorusi Francja, choć wyraźnie mniej aktywnie niż wobec Ukrainy, wspierała próby UE doprowadzenia do dialogu politycznego pomiędzy reżimem Alaksandra Łukaszenki a białoruskim społeczeństwem obywatelskim, protestującym po sfałszowanych przez władze wyborach prezydenckich w sierpniu 2020 r. Rosja wspierała jednak reżim Łukaszenki i nie podejmowała działań mających na celu zmuszenie go do podjęcia rzeczywistego dialogu z oponentami. Jednocześnie oskarżała Zachód o ingerencję w tym państwie.

Wojna ormiańsko-azerbejdżańska w Górskim Karabachu jesienią 2020 r., z uwagi na współprzewodnictwo Francji w Grupie Mińskiej OBWE (formalny stały mediator w konflikcie) i politycznie aktywną diasporę ormiańską we Francji, wywołała duże zaniepokojenie i doprowadziła do aktywizacji dyplomatycznej Paryża (w tym samego prezydenta Macrona, usiłującego mediować w konflikcie, a w istocie demonstrującego życzliwość wobec Ormian i bardzo krytyczny stosunek do wspierającej Azerbejdżan Turcji). Moskwa tolerowała jednak azerbejdżańską ofensywę i dopiero w obliczu groźby całkowitej likwidacji ormiańskiej obecności w Górskim Karabachu podyktowała zawieszenie broni, prowadzące do ustanowienia rosyjskiej obecności wojskowej. Ignorowała przy tym faktycznie rolę Francji, co było także swoistym policzkiem dla Macrona, kłopotliwym politycznie w kontekście wpływowego lobby ormiańskiej diaspory we Francji.

Rosja nie ułatwiała Macronowi zadania doprowadzenia do normalizacji stosunków z nią, kontynuując agresywne działania także w Europie (do najbardziej spektakularnych należała m.in. podjęta przez agentów rosyjskiego wywiadu wojskowego próba zabójstwa rosyjskiego emigranta

³⁵ Zob. K. Nieczytor, *Gra pozorów. Impas w sprawie wojny w Donbasie*, „Komentarze OSW”, nr 370, 23.12.2020, www.osw.waw.pl.

Siergieja Skripala i jego córki przy użyciu bojowego środka chemicznego z grupy nowiczek na terytorium Wielkiej Brytanii w marcu 2018 r.). O wrogich działaniach Rosji skierowanych bezpośrednio przeciwko Francji świadczyły też m.in. ujawniane afery szpiegowskie (m.in. incydent z próbą przechwycenia transmisji z francusko-włoskiego satelity przez rosyjskiego satelitę szpiegowskiego w 2017 r.; wykorzystywanie w latach 2014–2018 przez grupę zabójców z rosyjskiego wywiadu wojskowego GRU terytorium francuskiego jako bazy logistycznej; aresztowanie w sierpniu 2020 r. francuskiego oficera służącego w strukturach NATO pod zarzutem szpiegostwa na rzecz Rosji³⁶), a także konfrontacyjne wobec prezydenta Macrona i Francji deklaracje prokremlowskiego lidera rosyjskiej Czeczenii Ramzana Kadyrowa po zabójstwie francuskiego nauczyciela przez czeczeńskiego emigranta w październiku 2020 r.³⁷

Sprawa Philippe’a Delpala

Cieniem na stosunkach rosyjsko-francuskich położyło się także aresztowanie w lutym 2019 r. – w związku ze sporem prawno-financeowym z byłym rosyjskim partnerem biznesowym – francuskiego przedsiębiorcy Philippe’a Delpala, pracującego dla funduszu inwestycyjnego Baring Vostok. Przypadek ten jest uznawany przez zachodnich obserwatorów za typowy przykład instrumentalnego wykorzystywania organów ścigania i sądów dla prywatnych celów ludzi z rosyjskich elit. Stanowił też być może kartę przetargową Kremla w stosunkach z Paryżem. Intensywne zabiegi MSZ Francji i samego prezydenta Macrona w obronie Delpala doprowadziły najpierw do złagodzenia środka zapobiegawczego (w sierpniu 2019 r. areszt śledczy zamieniono na domowy), a w listopadzie 2020 r. – do zwolnienia

³⁶ Zob. *Russia ‘tried to spy on France in space’ – French minister*, BBC, 7.09.2018, www.bbc.com; J. Follorou, *La Haute-Savoie, camp de base d’espions russes spécialisés dans les assassinats ciblés*, Le Monde, 4.12.2019, www.lemonde.fr; P. Reltien, F. Cognard, Radio France, *Espionnage: entre la France et la Russie, des liaisons dangereuses*, France Culture, 6.11.2020, www.franceculture.fr.

³⁷ *Chechen leader says Macron stance on cartoons inspires terrorists*, Reuters, 27.10.2020, www.reuters.com.

biznesmena, jednak dopiero po zawarciu przez niego niekorzystnej „ugody” (*de facto* zgody na zapłacenie swoistego „haraczku”). Odtąd uczestniczył on w postępowaniu, odpowiadając z wolnej stopy (w lutym 2021 r. rozpoczął się jego proces), ale nadal nie mógł opuścić Rosji³⁸.

Powyższą postawę Moskwy można tłumaczyć jej oczekiwaniem, aby – jeszcze zanim dojdzie do normalizacji stosunków – wysiłki prezydenta Macrona przełożyły się na realne zmiany w polityce zarówno Francji, jak i całej Unii Europejskiej wobec Rosji. W tym kontekście przedstawioną publicznie (w wywiadzie w lutym 2020 r.) przez wiceministra spraw zagranicznych FR Aleksandra Gruszkę formułę rosyjskich warunków powrotu do partnerstwa z UE można także odnosić do Francji i inicjatyw jej prezydenta. Gruszko stwierdził, że: (1) UE musi skonkretyzować swoją politykę wobec Rosji, odchodząc od tzw. pięciu zasad Mogherini; (2) NATO musi zaprzestać prób realizacji wobec Rosji polityki powstrzymywania poprzez rezygnację ze zwiększania obecności wojskowej na swojej wschodniej flance i powrót do programów współpracy z Moskwą; (3) państwa europejskie, dążąc do normalizacji stosunków z Rosją, muszą uniezależnić swoją politykę od polityki Waszyngtonu wobec Moskwy, w tym „zrewidować podejście narzucane im przez USA”³⁹.

Jak ujawnił ambasador Vimont, w odpowiedzi na francuskie propozycje obszarów dialogu strategicznego przekazane w 2019 r. (zob. wyżej) strona rosyjska przedstawiła pięciopunktowy plan, skoncentrowany jednak na sferze bezpieczeństwa i obrony. W reakcji nań strona francuska zdecydowała się ponowić swoje propozycje w zakresie dialogu o Arktyce, cywilnej energetyce jądrowej, współpracy w kosmosie, prawach człowieka, sugerując przy tym, że strona rosyjska nie była nimi zbytnio

³⁸ Por. *Russie: l'assignation à résidence du banquier français Philippe Delpal en partie levée*, Le Parisien, 12.11.2020, www.leparisien.fr.

³⁹ Е. Пудовкин, *МИД назвал три условия для улучшения отношений с Европой*, РБК, 16.02.2020, www.rbc.ru.

zainteresowana⁴⁰. Pokazywało to, że intencją Moskwy było w istocie testowanie, jak daleko jest gotowa potencjalnie posunąć się Francja w naruszaniu solidarności sojuszniczej w ramach NATO. Kolejnym krokiem po wymianie priorytetowych tematów dialogu miało być stworzenie grup roboczych mających je omawiać. Miało być to tematem rozmów ambasadorów Vimonta i Uszakowa planowanych na marzec 2020 r., ale z powodu pandemii do wizyty Francuza w Moskwie doszło dopiero w połowie lipca 2020 r., nieco ponad miesiąc przed wybuchem kryzysu politycznego związanego z otruciem Nawalnego. Należy zatem domniemywać, że proces pogłębiania dialogu strategicznego wskutek tego przyhamował.

Jak się wydaje, przyczyną opisanej wyżej dość bezceremonialnej postawy Moskwy wobec Paryża była typowa dla Rosji mocarstwowa arogancja, zgodna z jej kulturą strategiczną i percepcją europejskich partnerów, których uznawała za potencjalnie skłonnych do politycznych ustępstw. Zarazem jednak wynikało to z jej narastającego zniecierpliwienia i rozczarowania Macronem oraz jego działaniami.

Na rosyjską politykę wobec Francji pod rządami Macrona wpływały zatem zarówno jego poglądy i postawy postrzegane przez Moskwę jako korzystne (zalety), jak i – z czasem przybierające na sile – słabości oraz elementy francuskiej polityki uznawane za problematyczne (wady).

4. Zalety Macrona z perspektywy Rosji

Wiele z zaprezentowanych wyżej tez prezydenta Macrona na temat stosunków Francji i UE z Rosją oraz ich bardziej szczegółowe rozwinięcia przedstawione przez ambasadora Vimonta musiały budzić zadowolenie w Moskwie. Korespondowały one bowiem częściowo zarówno

⁴⁰ *Russia – Hearing of M. Pierre Vimont, the French President's special envoy for the architecture of security and trust with Russia, before the Senate Foreign Affairs, Defence and Armed Forces Committee*, Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych Francji, opubl. przez: Ambasada Francji w Wielkiej Brytanii, 19.02.2020, [uk.ambafrance.org; Audition de M. Pierre Vimont...](http://uk.ambafrance.org/Audition-de-M.-Pierre-Vimont...), op. cit.

z rosyjską percepcją historii najnowszej, w tym Europy, oraz aktualną oceną sytuacji na świecie, jak i elementami narracji Kremla i jego interesami politycznymi.

W narracji Macrona obecna jest chociażby teza, że Zachód po zakończeniu zimnej wojny prowadził niewłaściwą politykę wobec Rosji, wypychając ją w istocie z Europy i forsując rozszerzenie NATO na wschód, co wywołało zaniepokojenie Moskwy i zantagonizowało Stary Kontynent. Co więcej, polityka ta – zdaniem Macrona – była efektem presji Stanów Zjednoczonych, które działały wbrew europejskim interesom⁴¹. Ta sprzeczna z historycznymi faktami ocena jest niemal w pełni zgodna z narracją Moskwy, która usiłuje obarczyć Zachód, a przede wszystkim USA odpowiedzialnością za obecny głęboki kryzys w stosunkach wzajemnych.

Także diagnoza Macrona dotycząca teraźniejszości, a zwłaszcza jego krytyka rzekomych prób izolowania Rosji i „wpychania jej w ramiona Chin” jest zgodna z rosyjskim interesem. Prowadzi bowiem do wzmocnienia w toczącej się w państwach zachodnich debacie tych, którzy opowiadają się za (*de facto* bezwarunkową) normalizacją stosunków z Moskwą, aby nie dopuścić do dalszego pogłębiania jej współpracy z Pekinem. Ta nie-realistyczna wizja, ignorująca głębokie, strategiczne przyczyny antyzachodniego „quasi-sojuszu” rosyjsko-chińskiego, pomaga Kremlowi, działającemu m.in. poprzez współpracujących z nim ekspertów, przekonywać UE i USA do potrzeby swoistego „płacenia Rosji” za mgliste perspektywy rozluźnienia współpracy z Chinami.

Pesymistyczna diagnoza Macrona o kryzysie wspólnoty zachodniej także jest po części zgodna z rosyjską narracją, która – zwłaszcza w ostatnich latach – buńczucznie głosi koniec ery dominacji Zachodu w stosunkach międzynarodowych i narodziny nowego „pozachodniego” ładu.

⁴¹ Emmanuel Macron in his own words..., op. cit.

Idący za tym postulat budowy samodzielności Starego Kontynentu, w istocie skierowany ostrzem politycznym przeciwko USA, od których dominacji powinien on zdaniem Macrona się uwolnić, odpowiada kilku strategicznym celom Moskwy, jakimi są wyparcie wpływów i obecności amerykańskiej (zwłaszcza wojskowej) z Europy, wbicie klina między USA i UE oraz osłabienie (a optymalnie zniszczenie) NATO. Moskwa od wielu lat podkreślała, że Europa musi uwolnić się od „amerykańskiego dyktatu”, odzyskać „niepodległość” i budować z nią przyjazne relacje. Rosyjscy politycy, dyplomaci i eksperci wyrażali przy tym rozczarowanie, że europejskie deklaracje w tej kwestii nie były realizowane. Moskwa popierała także pojawiające się idee budowy „europejskiej armii” (mówił o tym chociażby prezydent Putin w listopadzie 2018 r.).

Inne wypowiedzi Macrona sugerujące, że Europa powinna dyskutować z Rosją o jej postulatach geopolitycznych, również mogą budzić zainteresowanie Moskwy. Prezydent Francji wzywa bowiem do „wyjaśnienia wzajemnych nieporozumień” i otwarcie pyta, czy zablokowanie potencjalnego dalszego rozszerzenia zachodnich struktur na wschód (w tym na Ukrainę) jest postulatem Rosji, dając do zrozumienia, że nie widzi problemu, by o tym z Moskwą rozmawiać⁴². Kreml może to odczytywać jako

⁴² „Skoro w naszym interesie jest uregulowanie zamrożonych konfliktów, być może z szerszą agendą niż tylko kwestia ukraińska, to patrzymy na wszystkie zamrożone konflikty w regionie i wyjaśniamy swoje stanowiska. Jakich gwarancji on [Putin] potrzebuje? Czy w istocie chodzi o to, aby UE i NATO zagwarantowały, że nie będą się rozszerzać na dane terytorium? O to chodzi. To znaczy: jakie są ich główne obawy? Jakie są nasze? Jak możemy do nich wspólnie podejść? Nad jakimi kwestiami możemy wspólnie pracować?”. *Emmanuel Macron in his own words...*, op. cit. Podobnie, choć nieco łagodniej, wypowiada się ambasador Vimont: „Źródłem problemu jest oczywiście rosyjskie żądanie strefy wpływów, a tym samym pewnego rodzaju Jałty 2.0, co jest rzeczywiście całkowicie nie do przyjęcia. Chciałbym jednak podkreślić, że wszyscy myślimy w sposób całkowicie statyczny. [...] Zastanawiamy się i tę debatę prowadzimy między Europejczykami i sojusznikami stale, w zasadzie za każdym razem, gdy zadajemy sobie pytanie o Ukrainę, o Gruzję: czy powinniśmy realizować ich prośby o członkostwo w Unii Europejskiej, NATO? [...] Jesteśmy natychmiast podzieleni, ponieważ są tacy, którzy mówią: «oczywiście», i wiemy doskonale, że Moskwie to się nie spodoba i dlatego musimy iść w tym kierunku, bo trzeba iść naprzód; a po drugiej stronie są ci nieśmiały, ostrożni i pragmatycy, którzy słusznie mówią, że nie powinniśmy wywoływać

przyzwolenie Francji na ograniczenie suwerenności państw tego regionu, a co za tym idzie faktyczne, a nawet formalne uznanie rosyjskiej strefy wpływów w Europie Wschodniej i na pozostałym obszarze poradzieckim, co stanowi jeden ze strategicznych celów Moskwy.

To samo dotyczy kwestii kontroli zbrojeń. Strona rosyjska z uznaniem (i jednocześnie rozgoryczeniem) przyjęła to, że spośród państw członkowskich NATO jedynie Francja zasygnalizowała gotowość do podjęcia rozmów na temat przekazanej we wrześniu 2019 r. rosyjskiej oferty wzajemnego moratorium na rozmieszczanie w Europie rakiet średniego zasięgu⁴³. Było to związane z wygaśnięciem (w sierpniu 2019 r.) rosyjsko-amerykańskiego traktatu o likwidacji rakiet średniego i pośredniego zasięgu (INF), po wypowiedzeniu go w lutym 2019 r. przez USA w reakcji na jego naruszanie przez Moskwę. Stało się tak, mimo że NATO *de facto* odrzuciło rosyjskie propozycje, które w praktyce prowadziłyby do utrwalenia powstałej asymetrii potencjałów broni rakietowej w Europie na korzyść Rosji.

Także lista priorytetów odnośnie do dialogu i współpracy z Moskwą formułowana przez Macrona musi budzić zadowolenie Kremla. Uznanie istotnej roli Rosji w rozwiązywaniu konfliktów regionalnych i lokalnych zgodnie z logiką narzuca bowiem konieczność poszukiwania „kompromisu” poprzez uwzględnianie rosyjskich interesów i postulatów. Z kolei wymienianie na tej liście współpracy w zakresie technologii cyfrowych (czy innych zaawansowanych technologii) w pełni odpowiada priorytetom Moskwy, do których należy transfer przodujących rozwiązań, mających usprawnić i unowocześnić coraz bardziej odstającą od światowej czołówki rosyjską gospodarkę. Co więcej, współpraca w takich

rozdrażnienia i dlatego lepiej poczekać na lepsze dni”. S. Bélaïch, *20 ans après Poutine: une conversation entre Vimont, Tenzer, Ackerman*, Le Grand Continent, 7.05.2020, www.legrandcontinent.eu.

⁴³ Zob. *Выступление и ответы на вопросы Министра иностранных дел Российской Федерации С.В. Лаврова на встрече с членами Ассоциации европейского бизнеса в России, Москва, 5 октября 2020 года*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, 5.10.2020, www.mid.ru.

wrażliwych sferach jak bezpieczeństwo cyfrowe, sztuczna inteligencja, komputery kwantowe, biotechnologia czy inżynieria genetyczna może prowadzić do pozyskiwania przez Rosję zdolności, których może ona użyć przeciwko państwom zachodnim, zagrażając tym samym ich bezpieczeństwu. Ponadto transfer niektórych technologii, potencjalnie podwójnego przeznaczenia, może albo wymagać zniesienia części sankcji przeciwko Rosji, albo prowadzić do prób ich obchodzenia.

5. Wady Macrona z perspektywy Rosji

Z punktu widzenia Kremla liczne pozytywne deklaracje Macrona pod adresem Rosji w ograniczonym tylko stopniu przełożyły się na konkretne działania Paryża, w tym zwłaszcza na forum UE i NATO. W szczególności rządzona przez niego Francja nie naruszyła solidarności sojuszniczej w ramach UE i NATO, regularnie wspierając konsens na rzecz przedłużania (co pół roku) sankcji przeciwko Rosji wprowadzanych od 2014 r. Nie podejmowała nawet wyraźnych wysiłków na rzecz ich ograniczenia. Macron deklarował przy tym formalne uzależnienie ewentualnego łagodzenia sankcji od wypełniania porozumień mińskich w odniesieniu do konfliktu ukraińsko-rosyjskiego. Moskwa wyraźnie liczyła, że w związku z tym Francja wywrze presję na Ukrainę, aby spełniła ona postanowienia porozumień w zgodzie z interesami Moskwy, jednak nawet jeśli takie naciski ze strony Francji zaistniały, to okazały się jak dotąd nieskuteczne.

Co więcej, Francja poparła nałożenie kolejnych sankcji przeciwko Rosji w ramach nowo tworzonych reżimów: mechanizmu sankcji unijnych za naruszenie konwencji o zakazie broni chemicznej (październik 2018, zastosowana wobec podmiotów rosyjskich w styczniu 2019 r.), za cyberataki (lipiec 2019, zastosowana wobec podmiotów rosyjskich w lipcu 2020 r.) oraz przeciwko osobom i podmiotom naruszającym prawa człowieka (grudzień 2020, potencjalnie prowadzi to do dalszego poszerzenia sankcji, m.in. wobec Rosji). Moskwa krytykowała też – za rzekomą „jednostronność” i brak legitymacji prawnomiędzynarodowej – zainicjowanie

przez Francję już w styczniu 2018 r. (w reakcji na kolejne ataki chemiczne reżimu Asada w Syrii) Międzynarodowe Partnerstwo przeciwko Bezkarności za Użycie Broni Chemicznej⁴⁴.

Moskwa skarżyła się także, że francuskie banki niechętnie finansują projekty rosyjsko-francuskiej współpracy gospodarczej, obawiając się naruszenia sankcji USA i UE przeciwko Rosji. Z tego powodu w grudniu 2019 r. na kolejnym posiedzeniu Rady ds. Gospodarczych, Finansowych, Przemysłowych i Handlowych (RGFPH) zapowiedziano przygotowanie w ciągu pół roku nowych mechanizmów wspólnego finansowania takich projektów, co pozwoliłoby obejść ryzyko sankcyjne⁴⁵. Ponadto, jak wspomniano wcześniej, nie doszło do pełnego odmrożenia instytucji dialogu Francji z Rosją, co z punktu widzenia Moskwy stawiało pod znakiem zapytania rzeczywiste intencje Paryża.

Niektóre wypowiedzi Macrona również nie mogły się Moskwie podobać. W swych programowych tekstach wymieniał on Rosję wśród państw niezachodnich i autorytarnych, prowadzących asertywną politykę szkodzącą w wielu punktach i kwestiach Zachodowi, Europie i Francji. Wskazywał również na słabości, w szczególności gospodarcze, Rosji i jej stopniowe uzależnianie się od Chin, ale też na jej zdolność do wykorzystywania relatywnej słabości państw zachodnich, a zwłaszcza zapełniania swoistej próżni bezpieczeństwa w sytuacji wycofywania się przez nie z zaangażowania w kluczowych regionach. Macron nie ukrywał swojego zaniepokojenia rosnącą aktywnością i obecnością Rosji w Afryce, na kontynencie mającym we francuskiej polityce szczególne znaczenie. W jego ocenie była ona zatem nie tylko partnerem, lecz także wyzwaniem dla Francji

⁴⁴ Szerzej zob. *Le partenariat international contre l'impunité d'utilisation d'armes chimiques*, www.noimpunitychemicalweapons.org. Robił to m.in. minister Ławrow, który krytykował także wykorzystywanie tej inicjatywy przez Francję do wywierania presji na Rosję w kwestii zamachu na Nawalnego. Zob. *Выступление и ответы на вопросы Министра иностранных дел...*, op. cit.

⁴⁵ Zob. *Россия и Франция запускают механизм совместного финансирования проектов*, РИА Новости, 10.12.2019, www.ria.ru. Nie ma informacji, czy plany te zostały zrealizowane.

i Europy. Moskwę drażniła ponadto francuska krytyka w kwestii naruszeń standardów demokratycznych, w tym publiczne podnoszenie przez Macrona jako problemu represji wobec artystów (w tym reżysera Ołeha Sencowa) i rosyjskich aktywistów, czy – przykładowo – wzywianie jej do wyjaśnień po wspomnianym ataku na Nawalnego⁴⁶. Podobnie rozdrażnienie Kremla budził fakt ujawniania przez francuskie media niektórych szczegółów rozmów Macrona z Putinem („wyjaśnienia” rosyjskiego prezydenta w sprawie Nawalnego czy informacja o prośbie o wsparcie w produkcji rosyjskiej szczepionki Sputnik V na początku listopada 2020 r.). Moskwa patrzyła na to jak na celowe przecieki kontrolowane ze strony francuskiej, mające stawiać Rosję w niekorzystnym świetle.

Wyraźnie narastało zniecierpliwienie Moskwy m.in. brakiem przełożenia francuskich deklaracji dotyczących „nowej architektury zaufania i bezpieczeństwa” w Europie na konkretne inicjatywy polityczne⁴⁷.

⁴⁶ W tej ostatniej kwestii można wręcz mówić o retorycznie agresywnej reakcji Moskwy. W szczególności w odpowiedzi na wspólne oświadczenie szefów dyplomacji Francji i Niemiec ws. Nawalnego rzeczniczka MSZ FR Maria Zacharowa ostrzegła Paryż i Berlin, stwierdzając m.in.: „Wygłada na to, że Francja i RFN stają teraz na czele tworzącej się w Unii Europejskiej «koalicji antyrosyjskiej» pomimo wielokrotnie powtarzanych wcześniej przez Paryż i Berlin zapewnień o partnerstwie z Rosją. Ze swojej strony potwierdzamy, że jeśli nasi koledzy są gotowi do ponownego przemyślenia tego konfrontacyjnego kursu i porzucenia prób dyktatu, to możliwości normalizacji dialogu pozostają otwarte. Jeśli nie, wyciągniemy wnioski. W każdym razie «biznes jak zwykle» z Berlinem i Paryżem nie jest możliwy”. *Комментарий официального представителя МИД России М.В. Захаровой в связи с совместным заявлением министров иностранных дел Франции и ФРГ о ситуации с А. Навальным*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, 7.10.2020, www.mid.ru. Krytycznie wypowiadał się także sam minister Ławrow. Por. *Выступление и ответы на вопросы Министра иностранных дел...*, op. cit.

⁴⁷ Jak stwierdził chociażby szef rosyjskiej dyplomacji Siergiej Ławrow w artykule z czerwca 2020 r.: „Z zadowoleniem przyjmujemy inicjatywę prezydenta Macrona, aby stworzyć europejski system bezpieczeństwa nie jako przeciwwagę dla Rosji, ale z naszym wspólnym udziałem. Najważniejsze jest to, aby w końcu właściwe słowa znalazły odzwierciedlenie w praktycznych krokach, w przebudowie świadomości politycznej na zasadach prawa międzynarodowego i kolegiałości”. *Статья Министра иностранных дел России С.В. Лаврова для журнала «Ревю политик э парламентар» (Франция) в связи со 130-й годовщиной со дня рождения Ш. де Голля, опубликованная 13 июня 2020 года*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, 13.06.2020, www.mid.ru.

W związku z powyższym podnoszone od czasu do czasu w rosyjskich państwowych mediach i przez niektórych prokremlowskich komentatorów negatywne oceny Macrona jako polityka fałszywego, działającego głównie na pokaz i pozorującego jedynie próby *détente* w stosunkach z Rosją, zaczęły się z czasem pojawiać nawet w publicznych wypowiedziach oficjalnych przedstawicieli Moskwy. Przykładowo w trakcie eskalacji konfliktu karabaskiego jesienią 2020 r. minister Ławrow zarzucił władzom Francji i osobiście jej prezydentowi, że prowadzą politykę pustych gestów skierowaną na użytek wewnętrzny: „Podczas moich kontaktów w ostatnich kilku dniach z moimi amerykańskimi i francuskimi kolegami, a także w kontaktach prezydenta Emmanuela Macrona i prezydenta Władimira Putina w sprawie Górskiego Karabachu przewijała się wyraźnie zraniona duma. To smutne. (...) Niestety w polityce często dominuje chęć «zabłyśnięcia», wykazania się jakąś szybką inicjatywą, «rozbicia wewnątrzpolitycznego banku», umocnienia swojej pozycji w niektórych strukturach wielostronnych, takich jak Unia Europejska, potwierdzenia swojego przywództwa itp. To godne ubolewania”⁴⁸.

Strona francuska także miała świadomość niezbyt pozytywnych intencji Rosji w jej podejściu do inicjatyw Macrona. Jak słusznie skonstatował ambasador Vimont, Moskwa zainteresowała się nimi, ponieważ dostrzegła w nich sposób na podzielenie Europy, rozgrywanie sprzeczności. Drugim powodem zaś była według niego chęć monitorowania i lepszego rozumienia polityki i dyskusji w ramach UE, w tym wobec Afryki, w których Francja odgrywa istotną rolę⁴⁹.

⁴⁸ *Ответы Министра иностранных дел Российской Федерации С.В. Лаврова на вопросы телеканала «РТ», Москва, 19 ноября 2020 года*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, 19.11.2020, www.mid.ru.

⁴⁹ *Audition de M. Pierre Vimont...*, op. cit.

PODSUMOWANIE

Emmanuel Macron doszedł do władzy we Francji, głosząc postulat zasadniczej przebudowy Europy i jej polityki. Ważnym elementem tej koncepcji była wola normalizacji stosunków z Rosją oraz podjęcia z nią strategicznego dialogu i współpracy w wybranych, kluczowych sferach.

Podjął on wysiłki, by odbudować zaufanie w relacjach z Rosją i osobiście z jej liderem Władimirem Putinem, intensyfikując bilateralne kontakty francusko-rosyjskie. Po trzech i pół roku rządów nie udało mu się jednak dokonać pozytywnego przełomu ani w stosunkach dwustronnych, ani tym bardziej w relacjach Unii Europejskiej z Rosją.

Przyczyniła się do tego w dużym stopniu arogancka i agresywna postawa Moskwy, która – w celu osiągnięcia normalizacji – nie zamierzała iść na żadne ustępstwa polityczne, gospodarcze czy w sferze bezpieczeństwa. Wobec inicjatyw Macrona przyjmowała postawę raczej pasywną i reaktywną, oczekując na konkretyzację ofert francuskich, a przede wszystkim na ich potencjalny wpływ na politykę Zachodu. Ograniczenie stanowiły tu jednak brak konsensu w tym zakresie na forum UE i NATO oraz postawa USA i innych ważnych państw zachodnich. Zarazem jednak Moskwa liczyła, że stworzy to pole do rozgrywania na swoją korzyść różnic stanowisk pomiędzy USA i UE oraz wewnątrz Unii.

Choć można chyba mówić o wzajemnym rozczarowaniu ze strony władz Rosji i Francji, nie wydaje się, aby prezydent Macron całkowicie porzucił ideę *détente* w stosunkach z Moskwą. Jest ona bowiem mocno osadzona w jego diagnozie sytuacji międzynarodowej i koncepcji jej zmiany. Co więcej, im bardziej Rosja będzie szkodzić zachodnim, europejskim i francuskim interesom, tym zapewne silniejsza będzie chęć Paryża, by osiągnąć *modus vivendi* z Moskwą.

Perspektywy takiego rozwoju sytuacji zależą jednak w dużej mierze od czynników znajdujących się poza kontrolą francuskiego prezydenta.

Należą do nich zarówno sytuacja wewnętrzna, jak i polityka zagraniczna Rosji, postawa Chin oraz polityka USA pod nową administracją Joeego Bidena (Macron może tu dostrzegać z jednej strony pewne wyzwania, utrudniające realizację jego postulatów uniezależniania się od USA, z drugiej zaś potencjalne nadzieje związane z możliwym otwarciem dialogu z Rosją, w tym w sferze bezpieczeństwa). Istotny wpływ będzie mieć także dynamika sytuacji w UE (perspektywa przewyższania wewnętrznych kryzysów oraz losy prób budowy zdolności w sferze bezpieczeństwa i obrony czy koordynacji polityki zewnętrznej), w jej otoczeniu zewnętrznym (m.in. na Bliskim Wschodzie, w Afryce Północnej czy Europie Wschodniej) oraz – *last but not least* – w samej Francji (gdzie wyzwaniami dla Macrona są m.in. konflikty społeczne i problemy gospodarcze).

MAREK MENKISZAK